

विषय-दर्शन

क्रमांक :	लेख :	लेखक :	पृष्ठ :
१.	पूर्वद्वैश चैत्यपरिपाटी : श्रीजिनवर्द्धन सूरि-रचित :	सं.पा. श्री. अजरयंदेव नाडटा :	७३
२.	मध्यस्थ-समिति :	श्री. मोहनलाल दी. चोडसी :	७८
३.	समराष्ट्रव्यकहा :	पू. पं. श्री धुरंधरविजयलाल :	८०
४.	'मुद्रा-व्यापार'नो सुसंगत अर्थ :	पं. श्री. लालयद्रं ल. गांधी :	८३
५.	राजुकपुर, तारंगा, नाडुलाई, नडुलके कतिपय लेख :	श्री. लंवरलाल नाडटा :	८६
६.	प्रायश्चित्त :	श्री. वसंतलाल कान्तिवाल धंधरलाल शेठ :	८४
७.	समितिमां पायभा मुनिसभ्यनी निमणूकनो पत्रव्यवहार :	संपादकीय :	८६
८.	नवी महद :	राष्ट्रवल पेज त्रीणुं	
९.	ग्रंथस्वीकार :	„ „ पीणुं	

ग्रंथ-स्वीकार

१. अनेकांतवाद : लेखक : श्रीयुत डॉ. हरिसत्य लक्षार्याय. जेम. जे. पी. जे. डी.;
अनुवादक : श्री. जयतीलाल लालशंकर देवे. जेम. जे.; प्रकाशक : श्री जैन
आत्मानंद सला, लावनगर. मूल्य : जेक रुपिया.
२. नभस्कार महामंत्र : लेखक, अनुवाद, प्रकाशक अने मूल्य उपर मुज्य.
३. हमारा आहार और गाय : ले. श्री. रिषभदास रांका : प्रकाशक, रोहित जैन
सेवा ट्रस्ट, वर्धा; प्रमुख वितरक : भारत जैन महामंडल; मूल्य : दस आना ।
४. सलौना सच्च (प्रथम भाग) : ले. महात्मा भगवानदीन : प्रका० भारत जैन महा-
मण्डल, वर्धा; मूल्य : दस आना ।
५. महावीर वर्धमान : ले. डॉ. जगदीशचंद्र जैन एम्. ए., पीएच्. डी.; प्रकाशक :
उपर्युक्त मूल्य : बारह आना ।
६. तत्त्वसमुच्चय : संपा. डॉ. हीरालाल जैन एम्. ए. पीएच्. डी.; प्रकाशक : उपर्युक्त,
मूल्य : तीन रूपया ।

॥ ॐ अर्हम् ॥

अखिल भारतवर्षीय जैन श्वेताम्बर मूर्तिपूजक
मुनिसम्मेलन संस्थापित

श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समितिद्वं मासिक मुखपत्र
जेशिगभाईनी वाडी : घीकांटा रोड : अमदावाद (गुजरात)

वर्ष : १८

विक्रम सं. २००८ : वीर नि. सं. २४७८ : ध. सं. १९५३

क्रमांक

अंक : ४-५

श्रावण सुदि २ : रविवार : १५ श्रेष्ठ्यारी

२०८-९

श्रीजिनवर्द्धनस्वरि रचित

पूर्वदेश चैत्यपरिपाटी

संपादक : श्रीयुत अगरचंदजी नाहटा

✽

हिययसरोवरे धरिय गुरुराय सूरिजिणारायपायारविंदं ।

विणय-बहुमाणहि पुब्बवरदेसि संठियं थुणउ तित्थाण वंदं ॥ १ ॥

पहिलउं मच्चउरनयरि पणमेवि वीरजिणेसर कण्णरुक्खं ।

तयणु सिरियणुपुरि संति तित्थंकरं वंदउं नासिया सयलदुक्खं ॥ २ ॥

पयड पम्भाविककलिकालि जीराउलीमंडण पासजिण देखि करे ।

हिययउल्हासिहि जत्थ मह कीधली रेहडी सयलह कज धुरे ॥ ३ ॥

अरबुदासिहरि सिरिआदिजिणेसरं पूजउं भावहि भरिय मणु ।

द्धणिगावसहीय लवणिमा कंदु राजलवल्लह नेमिजिण ॥ ४ ॥

भास

देव दिट्ठउ देव दिट्ठउ सयल जिणचंदु ।

करहेडउ पासजिण कयलवाडि नहयलि सुसंठिय ।

बहुमाण सुविणय कलिय भविय मणुय देविंद वंदिय ।

मह हियडउ तुह दंसणहि जलनिहि जिम जिणनाह ।

लहरि जेम हरषाहिं भरिउ नइउ भवदुहदाह ॥ ५ ॥

७४]

श्री. जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८]

भास

त देवलवाडय वीरपहु पुरवेई सिंगार
 त विहिचेई सिरिअजियजिणु वंदउ तिहुयण सारु
 त पास जिणेसर गाइय ए सिरिनागद्रहि ठामि ।
 त तिसलदेविनंदण नमउं तयण मझेरा गामि ॥ ६ ॥
 तंदुकनयरि सिरिसंतिजिणु पणमउं
 भत्तितुरंगि गोपाचलगढमंडण पास जिणेसर देव
 त किज्जय तलहट्टी पणविसयस जिणेसर सेव ॥ ७ ॥
 त संति कुंधु अर तित्थयर सिरिहथिणाउर ठाणि ।
 संभवु सावत्थी नमवि कंपिल विमल वरवाणि ।
 त पासु सुपासुह थूम नमउं सिरिमुथुरानयरंमि ।
 त सोरीपुर सिरिनेमिजिण समुदविज्जयवंसंमि ॥ ८ ॥
 त भाणु नरेसरकुल विउल जलनिहि चंदु समाणु ।
 त रयणपुरहि सिरिधम्मजिणु, वंदउं महिमनिहाणु ।
 अज्ज करेवउ सफल मइ, नियजम्मणु कलिकालि ।
 त हरषिहि विहसिय लोयणिहि सामीय थूम निहालि ॥ ९ ॥
 अवज्झपुरिहि सिरिरिसहजिणु तह सिरिअजियजिणिंदु ।
 त सिरिअभिनंदण सुमतिजिण, जणमणकामियकंदु ।
 त सिरिअणंतपहु पणमिय ए, कोसंबीय मझारि ।
 त पउमप्पह महिला नगरे, नमि जिण मल्लि जुहारि ॥ १० ॥

धात

कज्ज सहलउ कज्ज सहलउ मणुयभव मज्झ ।
 मह फलियउ पुनतरु अज्ज लद्धु मइ देवकामिय ।
 सम्मत्तचारित्त मइ अज्जं चेव सुविसुद्ध पामिय ।
 जय दिट्ठउ नियलोयणहि बाणारिसी कयवास ।
 पणमिय पूईय भाउ धरि वामानंदण पास ॥ ११ ॥
 जिण जिणेसर जणणिउयरंमि अवयारिय
 अप्पण तणए सयल दुक्ख संसार नासिया ।

अंक : ४-५]

पूर्वद्वैशैवैत्यपरिपाटी

[७५]

भुवणंमि वरवाउ किउ नयर सारि संसारि वासि कासिय ।
 पुहवी नंदणतिथ्यरु वंदउं मन धरि भाउ ।
 सिरि सुपासु पंचहि फणहि मंडिओ सिरवर ठाउ ॥ १२ ॥

भास

ईया सुरसरीए तीरसु विसाल नयर चंदावइ स लहिय ए ।
 ईया तहि नमउं ए राय महसेणनंदण जिणवर करि हियए ।
 ईय पूजउं ए नयर विहारमंडण सामिय वीरजिण ।
 ईय पणमउं ए नयर नालिंद संठिउ वीर जिणेस पुण ॥ १३ ॥
 ईया हरषिउ ए हियडां रंगि रगमग नयण निहालतउ ए ।
 ईया चालतउ ए चमकिय चित्ति पाजइ पहुचइ माल्हतउ ए ।
 ईया पेखउ ए मण आणंदि वैभारह गिरिसिहरि सामि ।
 ईया जिणवरु ए नीलसरीर सिरिमुणिसुव्वय पवरनामि ॥ १४ ॥
 ईय निम्मवउं ए अप्पणउ जम्म सहलउ समिय देखि तुह ।
 ईया भवियण ए लोयण ताह पुत्तिमाचंदसु विसाल मुह ।
 ईया इणि खणि ए दूरि पलाहि तिहुयणबंधव सयलदुह ।
 ईया पाचउं ए तयणु सिरिनेमिजिणवर सुंदर सयलसुह ॥ १५ ॥
 ईया विरवउ ए विमलनीरेण मणउ लळासहि वर न्हवणु ।
 ईया अह करउं ए जगगुरु अंगि रंगि विलेवणु हउं तयणु ।
 इया पूजउ ए सुरहि कुसुमेहि वउलसिरि पमुहेहि तणु ।
 ईया गाउं ए मुहर सरेण देह रोमंचिय नाहगुण ॥ १६ ॥
 ईया नाचउं ए फरफर पाय काय विलासिहि जिणभुवणि ।
 ईया उल्हवउं ए भवदुहं दाह भावण भावउं निययमणि ।
 ईया इणि परी ए अवर वणेसु बिंब जुहारउं मण रलीय ।
 ईय पेखउं ए गणधर थुम दुख न पामउं जिम वलीय ॥ १७ ॥
 इय महमणि ए लगिय खंति जाएवउ हिव विपुलगिरे ।
 इय भागिय ए भवभयभंति पासजिणेसर पेखि करे ॥
 इय अन्नवि ए जिणहर तुंग चंग निहालउ तहि नमउं ए ।
 जिणवर ए बिंब सुरंग सिद्धिरमणि सउं जिम रमउं ए ॥ १८ ॥

७६]

श्री. नैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८

इय निरखइ ए नयणिहि कुंड मणि अच्छेरउ ऊपजइ ए ।
 जहि बहए नीर पयड अगि विणु उन्हउ नीपजए ॥
 गढमढ ए मंदिरसार वाडिय वन रल्लिआमणा ए ।
 नीपना ए जत्थ अप्पार समवसरण जिनवरतणा ए ॥ १९ ॥
 इय धन्ना ए सालिहभद्द जहि ठाणहि काउसग्ग रह्वा ए ।
 भेटइ ए जे तहि वीर ते नहु भवपरिभव सहए ए ॥
 रसतणं ए कूप रसाल ह्थिशाला सेणियतणिय ।
 पेखविए वीर पौसल पूरिय मण इच्छा घणिय ॥ २० ॥

धात

पणय जणमण पयण जणमण सयल संकप्प
 संपायण वरकप्पतरु तिसलदेविनंदणु वियक्खणु ।
 उवसम्मिय भवरत्न भवताव अज्ज लल्लियंग लक्खण
 जइ मइ सामिय पावपुरि अविय तुह पयछाह ।
 तउ मइ लद्धउ सुद्धयर शिवफल मण उच्छाह ॥ २१ ॥

भास

सिद्धगुणराय सिद्धत्थ कुलमंडणं रुद्धालिद्द दोहग्ग दुहखंडणं ।
 वंभणकुंडपुरि थुणउ जणरंजणं, खितियाकुंडगामंमि वीरं जिणं ॥ २२ ॥
 सुविहिजिण गुणगहण करिय काईदियापुरिहि मइ अज्ज शिवरज्जसिरि अज्जिया ।
 नरय तिरियाय चउगयगइ वज्जिया धन् ते जेहि जिणपाय तुह वंदिया ॥ २३ ॥
 वन्दिमो सुव्वया वासपुज्जं जिणं, चंपपुरि रायवसुपुज्ज वरनंदणं ।
 भावरिउतावभर चंदणं सीयलं, थुणउ भदिलपुरि तित्थयर सीयलं ॥ २४ ॥
 सींहपुरि सामि सेयंस मुहपंकयं, पिक्खिऊणं मए सुकयमंगीकयं ।
 अज्ज किरि अमियरस देहि मह वुट्ठओ, अज्ज संजाउ संसारु उक्खिण्ण ॥ २५ ॥

भास

सिरिसम्भेयगिरीश वीसजिण सिवगय ठाणु ।
 तहि वंदिय ते भत्तिसत्ति पामउं निरवाणउ ॥
 चंदण अगार कपुरि रचउं जिणअंगि ऊगटि ।
 केतकि चंपक जय कुसुमि अरचउं मण उल्लटि ॥ २६ ॥

अं३ : ४-५]

पूर्वदेश चैत्य परिपाटी

[७७

अज्जवि साज्जय दोष सयल मणवंछिय पामिय ।
 गयइ अणेगय कम्मरसि सामिय महलामिय ॥
 असुह चिट्ठु मण-वयणि काह जे जिण मइ किज्जय ।
 तुह दंसणि जगनाह ताह जलअंजलि दिज्जइ ॥ २७ ॥
 कूड़ कवडि पाखंडि संड जिम जिणमण मेरउ ।
 मोह चरडि संताविय ए सेवक जिण तेरउ ॥
 चोर जेम विषएण पुन घण किज्जइ हेरउ ।
 सार करि हिव राखि सामि तीह वसि फेरउ ॥ २८ ॥
 अज्ज नयण कयपुन जेहि दिट्ठु जगनायक ।
 अज्ज वयण मह धन जेहि थुणिउ शिवदायक ॥
 अज्ज वरिस कयहरिस मास सुविलास मणोहर ।
 अज्ज पाउ संताउ नट्टु जय भेटिउ सुहयर ॥ २९ ॥
 अज्ज दिवसु मह धनु अज्ज सुरभूरुह अंगणि ।
 ऊगिय अज्ज विसज्ज हत्थि आविय चिन्तामणि ॥
 कामकुंभ सुरधेणु अज्ज अज्ज मह सेवइ पाया ।
 जं पूरवदेसहि पवित्त थुणिया जिणराया ॥ ३० ॥

घात

नाह लद्वउ नाह लद्वउ मणुफल अज्जकुलनिम्मल अज्ज मह दुक्किय कम्मतरु अज्ज मूलिय ।
 निय सामिय संथुणिय मइ सग्गि उवरि ए अज्ज चूलिय ॥
 उवसमरसभर भरिय मणु रोमंचिय महकाय ।
 भावि रंगि जउ भेटिया पुव्वदेस जिणपाय ॥ ३१ ॥
 इय जम्म ठाणइ सिरिनिहाणइ गाम नयरहि संसिया ।
 सिरि सकल जिणवर धनगुणालय लक्खराय नमंसिया ।
 जिणबिंब सग्गि पयालि महियलि जे असासय सासया ।
 ते नमउं पूयउ थुणउ भत्तहि सिद्धिमग्ग पयासया ॥ ३३ ॥

॥ इति श्रीपूर्वदेशचैत्यपरिपाटी समाप्ता श्रीजिनवर्द्धनसूरिभिः कृता ॥

(हमारे संग्रहके १४९३ की प्रति परसे)

મધ્યસ્થ-સમિતિ

લેખક: શ્રીયુત મોહનલાલ દીપવ્યંદ શોકસી

ગયા એ અંકમાં આપણું અમૂલ્યું, કળાનાં મનોહરધામો રમણીય દેવાલયો અને સંખ્યાબંધ મૂર્તિઓરૂપ વારસાને સુરક્ષિત રાખવા અર્થે એક કેન્દ્રસ્થ સંસ્થા સંબંધી વિચારણા કર્યા પછી આજે આપણા કામતી જ્ઞાનરૂપ ખજાનાનો સદુપયોગ વિસ્તરે અને એ દ્વારા જગતના જીવો, ભગવંત શ્રીમહાવીરદેવના અનુભવ ભરપુર મોઘપાઠોનું પાન કરે, સાથેસાથ આજના યુગમાં જે લેખન-કળાથી રોજનાં સંખ્યાબંધ પ્રકાશનો બહાર આવે છે એમાં જૈનધર્મ તેમજ પૂજ્ય તીર્થંકર દેવો માટે ભ્રમપૂર્ણ ચિત્રણ થયાં હોય એ સુધરે, એ પણ હેતુ છે, એ માટે શું કરવું જરૂરી છે એ વિચારીએ તે પૂર્વે સવિનય જણાવી દેવાની અગત્ય છે કે સમિતિના પૂજ્ય મહાત્માઓ સમક્ષ કેવલ ઉપાસક એવા લેખકના અંતરમાં ઉદ્ભવેલી સૂચના માત્ર છે; યોગ્ય જણાય તો અમલી બનાવવા પ્રાર્થના છે.

સમિતિમાં જે મુનિરાજોનાં નામો છે અને એ દરેકના સહવાસમાં ઓછા-વત્તા અંશે આવવાનું બનેલું હોવાથી—તેમજ એ દરેકની બિન્ન બિન્ન શક્તિનો પરચો અનુભવેલો હોવાથી—સૂચના કરવાની પ્રેરણા થઈ છે. વધારામાં એક મહત્ત્વની વાત એ છે કે આ સમિતિ શ્રી રાજનગર મુનિસંમેલને સર્વાનુમતે સ્થાપન કરેલી અને અત્યાર સુધી જૈન સમાજ સામે જાતજાતના મતમતાંતરો ઉદ્ભવ્યા છતાં, સમિતિએ મુનિસંમેલનના અદ્વિતીય સંભારણુ સમા ‘જૈન-સત્ય પ્રકાશ’ને એવી પદ્ધતિએ ચલાવ્યું છે કે એ સામે કોઈ પણ પક્ષને આંગળી ચીંધવાપણું નથી રહ્યું. દેશ-કાળના માપે માપીએ તો સમિતિના સાધુ મહારાજો બિન્ન બિન્ન વિચાર-શ્રેણીના પ્રતીક સમા છે. એ દરેકમાં પ્રશંસનીય વ્યાખ્યાનશૈલી અને આકર્ષણ કરે તેવી લખાણપદ્ધતિ છે. એમની લેખનશૈલી દ્વારા માસિક ‘સત્યપ્રકાશ’નાં પાનાં અલંકૃત થાય એ જ સૂચના છે. સૂચનાને માગણી રૂપે સ્વીકારી લેવાથી તેઓના ચાલુ કાર્યમાં ખાસ ક્ષતિ પહોંચે તેવું નથી. એથી ઉપર વર્ણવ્યો એવો જે લાભ નગર સામે છે એ જોતાં આમહ-ભરી પ્રાર્થના છે કે નીચે દર્શાવેલા વિષયો ઉપર જૈનદર્શનની સાચી સ્થિતિ રહ્યું કરવા સર્ગથેલ માસિકમાં, અવારનવાર સાદી શૈલી ને સરળ ભાષામાં લખાણ આવવા માંડે એ આ તબક્કે જરૂરનું છે. દરેક પાસે દેશ-કાળને અનુલક્ષી, વર્તમાન સમાજને આકર્ષે તેવી ઢબમાં લખી આપે તેવા ખીજાં સાધુઓ પણ છે.

આપણું ‘જૈન સત્ય પ્રકાશ’ માસિક જે ગોરખપુરથી નીકળતા હિંદી માસિક ‘કલ્યાણ’ જેવું બનાવવાના અભિલાષ તો હરકોઈ જૈનને સંભવે; મારા જોવાને ખાસ છે. છતાં ‘હિલ્ડી દૂર હે’ એ ઉક્તિ મુજબ હાલ તો એ મનોરથરૂપે રહેવા સર્ગથેલ છે. પ્રતિવર્ષ ‘જ્ઞાન’ અંગે ખાસ પર્વ ઉજવનાર, લાખો રૂપિયા જ્ઞાનખાતે ધરાવનાર અને દરવર્ષે એમાં ઉમેરો કરનાર જૈન સમાજ-એના વડિલ પુત્રો સમા મુનિપુંગવો અને લઘુ પુત્રો સમા ધનિક શ્રાવકો ધારે તો ઉક્ત ‘કલ્યાણ-માસિક’ વેદાંતનો, મહાભારત-રામાયણ અને ગીતા આદિ

અંક : ૪-૫]

મધ્યસ્થ-સમિતિ

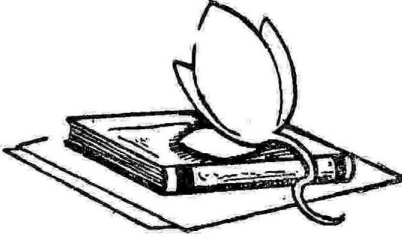
[૭૯

પ્રથોનો-જે રીતે પ્રચાર કર્યો છે અને એ દ્વારા આમ જનસમૂહને સરળ વાણીમાં બોધ અને ચિત્રકળા દ્વારા ધર્મનાયકોતું સ્વરૂપ-ધર આંગણે પહોંચતું ક્યું છે એથી ધણું વધારે -અતિઆકર્ષક અને વર્તમાન વિજ્ઞાન સામે ટકી શકે-એવું પૂજ્ય તીર્થંકરોની વાણીરૂપે અવતારી વિવિધ પ્રકારી જ્ઞાન જરૂર પીરસી શકે. અસ્તુ.

એ સ્વપ્નને હૃદયમાં રમતું રાખી સમિતિના સૂરિમહારાજને પૂજ્ય વિજ્યલક્ષ્મિસૂરિજી, પૂજ્ય વિજ્યલાવણ્યસૂરિજી, પૂજ્ય ચંદ્રસાગરસૂરિજી, અને પૂજ્ય મુનિ શ્રીદર્શનવિજ્યજી તથા પૂજ્ય મુનિ વિદ્યાવિજ્યજીને વંદનાપૂર્વક યાચના છે કે આપ સર્વે જૈનધર્મની પ્રજ્ઞા માત્ર જૈનોમાં જ નહીં પણ જૈનેતરોમાં પથરાય એ દૃષ્ટિએ કલમદ્વારા 'સત્યપ્રકાશ માસિક'ને સહાર બનાવો. જૈન આગમ સંબંધે-એના ઉદ્ધાર તસ્વે અંગે-એની ઐતિહાસિકતા માટે, અગર તો એમાં રહેલાં યુક્તિપૂર્ણ વચનો માટે-હરકોઈ વ્યક્તિને એનો સંધારો લેવો પડે એમ છે. એમાંથી એ વ્યક્તિને જૈનધર્મમાં દર્શાવેલા ચારે અનુયોગ સંબંધી માહિતી પ્રાપ્ત થાય એ રીતે તૈયાર કરો.

કોણ માનવા તૈયાર છે કે સમિતિના પાંચે મહાત્માઓની શક્તિ બહારની આ વાત છે ? તેઓ ધારે તો, વધુ નહીં તો વર્ષ દરમિયાન ચાર ચાર લેખો આપે તો એ 'વીશંથી અંજવાળાં પથરાય એમ છે. એના આકર્ષણમાં-જનવાણી કે નવમતવાદી-આવે તેમ છે. એથી જૈનેતરોને ધણું નવું જાણવાનું પ્રાપ્ત થાય અને, એ દ્વારા ધણી ગેરસમજીતી આજે થતી દૃષ્ટિગોચર થાય છે તે અટકી જાય તેમ છે. દરેક મહાત્માને વિનંતી છે કે તેઓ પોતાનાં જે ખાસ ક્ષેત્રો છે એને અવલંબીને જ કલમ વહેતી મૂકે.

શંકા-સમાધાનના પ્રશ્નોત્તરોની ઢબે, કિંવા વાદીને પ્રત્યુત્તરરૂપે જરૂરી વિષયોની છણવાટ એ પૂજ્ય વિજ્યલક્ષ્મિસૂરિજી માટે અનુકૂળ વિષય ગણાય, પૂજ્ય સાગરજી મહારાજનાં પાસાં સેવનાર પૂજ્ય ચંદ્રસાગરસૂરિજી, આગમને લગતી ખાખતો આપતા રહે. પૂજ્ય વિજ્યલાવણ્ય-સૂરિજી જૈનધર્મની વાતો લૌકિક દર્શનોના દાખલા ટાંકી સિદ્ધ કરતા રહે. પૂજ્ય મુનિ દર્શન-વિજ્યજી શોધખોળના વિષયને વધુ ખીલવી એની વાનગી પીરસવા માટે અને પૂજ્ય મુનિ વિદ્યાવિજ્યજી 'સમયને ઓળખો' જેમ પુસ્તકરૂપે રજી કરે એવી તેજસ્વી વાણીમાં 'જૈનધર્મ' જૈનેતરો સરળપણે સમજી શકે એ રીતે લેખની ચલાવે. એ દરેક લખાણ વિધાયક શૈલીમાં જ આલેખાય એ આજના યુગની મર્યાદા છે. પછી જીઓ કે માસિકના દિવાર અને મહત્ત્વ કેવાં ફરી જાય છે. આજે પણ 'સત્યપ્રકાશ' ધણું ધણું પીરસે છે. એમાં નવીનતા નથી હોતી એમ પણ નથી જ. વળી, આજે જે મુનિ મહારાજે એમાં લખે છે તેઓનાં લખાણ પણ મનનીય છે. તેઓનો સહકાર આ લેખથી અંધ પડે એવી ભાવનાયે નથી અને તેઓ પોતાના પ્રયાસ ચાલુ રાખશે એવી ખાસ પ્રતીતિ પણ છે. સમિતિને ઉદ્દેશી ખાસ લખવાનું કારણ એક જ કે તેઓ પોતાના અભ્યાસ-અનુભવ-અને જ્ઞાનનો નિચોડ આમાં ઉતારે, પોતાના વિહારમાં આ માસિકનો વિસ્તાર વધે તેવું ખાસ લક્ષ રાખે અને એ દ્વારા સકળ જૈન સમાજ પોતાની હસ્તકળા જ્ઞાનદ્રવ્યથી કે અંતરની ઉદ્ધારતાથી અત્યારના યુગને અંધબેસતા આ અગત્યના સાધનને એવું પુષ્ટ બનાવી દે કે જેથી એ વિશેષ પ્રગતિના માર્ગે પોતાની કૂચ ભરી રાખે.

સમરાઈચ્ય-કહા

[પરિચય]

[ગતાંકથી ચાલુ]

લેખક : પૂજ્ય પ. શ્રીધુરધરવિજયજી

ખીજો ભવ—દરેક ભવની શરૂઆતમાં પૂર્વભવનું અનુસંધાન અને જે ભવનું વર્ણન કરવાનું છે તેનો નામનિર્દેશ કરતી એક ગાથા છે. આ ખીજ ભવની શરૂઆતમાં તે ગાથા આ પ્રમાણે છે—

‘ગુણસેન-અગ્નિસમ્મા, જં મ્ણિયમિદ્ધાસિ તં ગયમિયાણિ ।
સીદ્ધા-ગન્દા ય તદ્ધા, જં મ્ણિયં તં નિશામેદ્ધ ॥

જ્યપુર નગરમાં પુરુષદત્ત રાજને ત્યાં શ્રીકાંતાની કુક્ષીએ ગુણસેનનો જન્મ છે ને સિંહના સ્વપ્ન અનુસાર તેનું નામ સિંહકુમાર રાખવામાં આવે છે. રાજકુમારને યોગ્ય વિશિષ્ટ સર્વ કલાકલાપ શીખીને તૈયાર થાય છે. યૌવન વયમાં આવ્યા પછી એક દિવસ ઉદ્યાનમાં જાય છે. ત્યાં પોતાના મામા લક્ષ્મીકાન્તની પુત્રી કુસુમાવલી ક્રીડા કરવા આવી છે. અરસ પ્રસન્ના દર્શનથી ખત્રેના હૃદયમાં ગાઠ આકર્ષણ જન્મે છે ને છેવટે બન્નેના વિવાહ થાય છે. ઉચિત સમયે રાજા પુરુષદત્ત સિંહકુમારને રાજ્ય સોંપી પ્રવ્રજ્યા ત્રહણુ કરે છે. નીતિ-પૂર્વકે રાજ્યનું પાલન કરતાં રાજા સિંહને ત્યાં જ કુસુમાવલિની કુક્ષીએ અગ્નિશર્માનો જન્મ આવતરે છે. રાણીને અનેક દુષ્ટ દોહદ થાય છે. છેવટે રાજાના આંતરડાં ખાવાની ઇચ્છા થાય છે. રાણી આવી અનિષ્ટ ઇચ્છાઓ ધણી દમાવે છે પણ દ.ખી શકાતી નથી. ગર્જાપાત કરવા વિચાર કરે છે છતાં તે પણ બની શકતું નથી. સુગુણ રાજા તેની તે તે ઇચ્છાઓ પૂરે છે. બાળકનો જન્મ થયા પછી પણ દાસી દ્વારા તેને કયાંય રખડતો મૂકી દેવાની વ્યવસ્થા રાણી કરે છે પણ રાજાને તેની ખબર પડે છે ને કુમારને બચાવી લે છે. દૂધ પાઈને ઝેરી સાપને ઉછેરે તેમ રાજા પુત્રને ઉછેરે છે ને તેનું આનંદ એવું નામ પાડે છે. કુમાર વયમાં આવે છે. પોતાની દુષ્ટતા અનેક પ્રકારે બતાવે છે. છેવટે રાજાને કેદમાં પૂરે છે ને વખત જતાં તરવારથી હણે છે. શુભ ધ્યાને મરીને સિંહ પાંચમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે ને આનંદ પહેલી નરકે જાય છે.

આ વિભાગમાં સ્નેહના અંકુર પ્રેમીઓનાં હૃદયમાં ઉત્તરોત્તર કયા ક્રમે વિકાસ પામે છે તેનું અને વિવાહવિધિનું વિશિષ્ટ વર્ણન સુન્દરરીતે બતાવ્યું છે. ધર્મધોષસૂરિમહારાજનું કથાનક રોચક ને ભવનિર્વેદ ઉત્પન્ન કરે છે. મધુષ્ણિન્દુ દષ્ટાન્ત પણ હૃદયને હચમચાવે એવી રીતે આ વિભાગમાં જ રજૂ થયું છે. મોટા મોટા સમાસો અને પ્રસંગે પ્રસંગે ટૂંકા ટૂંકા વાક્ય-ખંડો નદીમાં વહેતા શાંત ગભીર જલપ્રવાહની જેમ વહે છે ને વાચક તે પ્રવાહમાં તણાતો જાય છે. તેની ઇચ્છા એવી હોય કે હવે આમાંથી છૂટો થાઉં પણ તેમ તે કરી શકતો નથી. પ્રવાહમાં ને પ્રવાહમાં તેને ખેંચાવું જ પડે છે, એ જ આ કથાની ખૂબી છે

અંક : ૪-૫]

સમરાષ્ટ્રીય કહા

[૮૧

ત્રીજો ભવ—

વક્ત્વાયં જં મળિયં, સીદ્ધાણંદા ય તદ્દ યિયાપુતા ।

સિદ્ધિ-જાલિણિમાહસુદ્ધા, પત્તો પર્ષ પવક્ત્વામિ ॥

એ પ્રથમનું અનુસંધાન કરનારી ગાથા છે. ત્રીજા ભવમાં સમરાષ્ટ્રીયનો આત્મા શિખિ-કુમાર અને અગ્નિશર્માનો જીવ જલિની તરીકે જન્મે છે. કૌશાંબીનગરીમાં ઈન્દુશર્મા ધ્વજાયુને ત્યાં શુભંકરાની કુક્ષીએ જલિનીનો જન્મ થયો છે તે ઉચિતવયે બુદ્ધિસાગર નામના મંત્રીના પુત્ર ધ્વજદત્ત સાથે તેને પરણાવી છે. દેવલોકથી ચ્યવીને તે જલિનીની કુક્ષીએ ગુણસેનનો જીવ અવતરે છે. પુણ્યાત્માના પ્રભાવે માતાને સુન્દર સ્વપ્ન આવે છે પણ તેનું તે બહુમાન કરી શકતી નથી, વારંવાર ગર્ભનાશની ઇચ્છા કર્યાં કરે છે. ગર્ભપ્રભાવે સુન્દર દેહદા જગે છે, ધ્વજદત્ત તે પૂરે છે. ધ્વજદત્તને સ્ત્રીની ભાવનાની ખચર પડે છે એટલે તે પૂરેપૂરી સાવચેતી પૂર્વક બાળકને બચાવી લે છે. જન્મ પછી બીજે સ્થળે ઉછરે છે તે તેનું 'શિખી' નામ રાખે છે. વખત જતાં જલિનીને ખચર પડે છે તે શિખીને પણ બધી વાતની જાણ થાય છે. જલિનીની ઇચ્છા તો તેને જીવતો જવા દેવાની નથી છતાં તત્કાલ તો તેને દૂર કરવાના સર્વ પ્રયત્નો કરે છે. શિખિકુમારને ધણું દુઃખ થાય છે. તે નગર બહાર જાય છે તે વિજયસિંહ નામે આચાર્ય મહારાજના સમાગમમાં આવે છે. સંયમ લેવા તત્પર થાય છે તે સુન્દર રીતે સંયમ સ્વીકારે છે. સંયમ માર્ગમાં ઘણું જ આગળ વધે છે. જલિની સતત તેનું ખરાબ કરવાના વિચારો સેવ્યા કરે છે. એકદા મુનિને પોતાને ત્યાં પધારવાનો સંદેશ કહેવરાવે છે. શિખિમુનિ કેટલાએક મુનિઓ સાથે કૌશાંબી પધારે છે. માતાને ધર્મોપદેશ આપે છે. માયા-વિની માતા વિદ્યાસ પમાડવાની ખાતર અનેક વ્રત-નિયમો લે છે પુત્રને પોતાને ત્યાં ભોજન કરવા આગ્રહ કરે છે પણ મુનિધર્મથી વિરુદ્ધ હોવાથી શિખિમુનિ ના પાડે છે. એકદા પર્વને પારણે પ્રાતઃકાલમાં જ ઊડીને કંસાર અને વિષમિશ્રિત મોદક લઈને ઉદ્યાનમાં જાય છે અને ત્યાં વપરાવવાનો હઠાગ્રહ લે છે. માતસ્નેહથી વિવશ બનીને અકલ્પ્ય જાણુતા છતાં વહોરે છે તે શિખિમુનિ મોદક વાપરે છે. વિષની અસર થાય છે. આત્મચિંતવના કરતાં કરતાં કાળધર્મ પામીને શિખિમુનિ ધ્વજદેવલોકમાં દેવ થાય છે તે જલિનીનો જીવ દુર્બળને મરીને બીજા નારકીમાં નારકપણે ઉપજે છે. એ રીતે ત્રીજો ભવ પૂર્ણ થાય છે.

અન્તરૂપ તરીકે આવતી વિજયસિંહ આચાર્યની કથા અર્થ ક્રેવા અનર્થો કરાવે છે અને અનેક ભવો સુધી તેથી આત્માને કેટલું સહન કરવું પડે છે તેનો સુન્દર ચિતાર ખડો કરે છે. પ્રસંગોપાત આચાર્યશ્રીએ આ કથામાં કરેલું 'નાસ્તિકવાદનું' નિરસન પણ સચોટ અને મનનીય છે. દાનાદિ ચાર ધર્મોનું વર્ણન પણ વિશદ છે. તેમાં પણ દાનના પ્રકારો અને તેની સફલતા વિસ્તારપૂર્વક આ કથામાં છે.

જેમ મહાશ્રીમંતનો પરિવાર દરેક પ્રસંગે જુદા જુદા મનોહર અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને જનસમાજના નયન મનને આકર્ષતો હોય છે તે જ પ્રમાણે અહીં પણ જુદે જુદે પ્રસંગે નવીન રીતે ઘડાયેલા વિવિધ અલંકારો ચિત્તને અપૂર્વ રીતે ખેંચી લે છે.

ચોથો ભવ—

સિદ્ધિ જાલિણિમાહસુદ્ધા, જં મળિયમિદ્ધાસિ તં ગયમિયાર્ણિ ॥

લોજ્ઞામિ સમાસેણ, ઘણ-ઘણસિરિમોય પદમજ્ઞા ॥

૯૨]

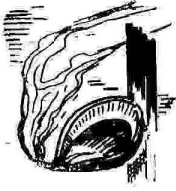
શ્રી. જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ : ૧૮

એ ગાથાથી અનુસન્ધાન કરીને આ ચોથા ભવમાં ધન અને ધનશ્રીનું ચરિત્ર વર્ણવ્યું છે. સુશર્મનગરમાં સુન્ધવા નામે રાજા છે તે વૈશ્રમણ્ય નામે એક મહાશ્રીમંત સાર્થવાહ છે. તેને શ્રીદેવી નામે ધર્મપત્ની છે. ધનદેવ યજ્ઞની પૂજા કરીને સંતાન યાચે છે તે શિષ્યાનો આત્મા ધનદેવલોકથી ચ્યવીને તે શ્રીદેવીની કુક્ષીએ અવતરે છે. જન્મ થાય છે તે પુત્રનું નામ 'ધન' એવું રાખવામાં આવે છે. એ જ નગરમાં પૂર્ણભદ્ર શેઠને ત્યાં ગોમતીની કુક્ષીએ જન્મીનેનો જીવ સ્ત્રીપણે જન્મે છે તે તેનું નામ ધનશ્રી રાખવામાં આવે છે. કર્મયોગે ધન તે ધનશ્રીના વિવાહ થાય છે. અગ્નિશર્મા-તાપસના ભવમાં એક સંગમક નામનો તાપસ હતો-તે પણ પરિભ્રમણ કરતો અહીં નંદક નામે દાસ થયો છે તે ધનને ધરે નોકરી કરે છે. તેનો પરિચય ધનશ્રીને ખૂબ રુચે છે તે છેવટે તેની સાથે તે વધુ પડતા સંબંધમાં સુકાય છે. એક દિવસ કોઈ એક શ્રેણીને ખૂબ દાન દેતા જોઈને ધનના હૃદયમાં પરદેશ જઈને ખૂબ કર્માઈને આવું દાન દેવું-એવી ભાવના જાગૃત થાય છે. માતૃપિતાની અનુમતિ મેળવી કર્માવા માટે નીકળે છે. નન્દક ને ધનશ્રી પણ સાથે જાય છે. તેનો નાશ કરવા માટે ધનશ્રી ધણા ઉપાયો રચે છે, કામણ્ય કરીને પેટનો વિચિત્ર વ્યાધિ કરે છે. પ્રસંગે સમુદ્રમાં નાખી દે છે તે સર્વસ્વ લઈને ચાલ્યા જાય છે. ભાગ્યયોગે ધન અચી જાય છે. કર્મયોગે અનેક સુખદુઃખનો અનુભવ કરતો છેવટે ધન સાર્થવાહ ખૂબ ધન કર્માઈને પોતાના નગરમાં પાછો ફરે છે. માતાપિતા બધી વાત પૂછે છે. ધનશ્રીની હકીકત પૂછે છે પણ તે કોઈ કહેતો નથી. છેવટે જાણે છે ત્યારે બધાને તે સ્ત્રી ઉપર ધિક્કર ઉપજે છે. ધન નગર બહાર જાય છે. ત્યાં યશોધર આચાર્યનો સમાગમ થાય છે. તેમનું ચરિત્ર સાંભળીને ભવનિર્વેદ જાગે છે, માતૃપિતાને સમજાવીને તેઓને સાથે લઈને સંયમ લે છે. શ્રુતજ્ઞાનનો સુન્દર અભ્યાસ કરી સંયમસ્થિર અને એકલા વિહારની પ્રતિમા ધારણ્ય કરીને વિહાર કરે છે. વિહાર કરતાં કૌશાભી નગરીએ જાય છે. નન્દન ને ધનશ્રી પણ તે જ કૌશાભી નગરીમાં રહે છે. ધનમુનિ તેને ત્યાં વહોરવા જાય છે. સ્ત્રી તેને ઝોળખે છે તે મારી નાખવાનો વિચાર કરતી તે કર્યા છે તેની તપાસ કરવા દાસીને મોકલે છે. રાતે ત્યાં જઈને મુનિની આસપાસ લાકડાં ખડકીને સળગાવી મૂકે છે. શુભ ધ્યાને કાળ કરીને મુનિ શક દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પાછળથી ધનશ્રી પકડાય છે તે નન્દક નાસી છૂટે છે. બધી વાત કૂટે છે, સ્ત્રીને અવબ્ય જાણીને હાંકી કાઢે છે. જતાં જતાં સર્પદંશ થાય છે તે મરીને વાલુકાપ્રભા નારકીમાં જાય છે.

આ વિભાગમાં પ્રાસંગિક એક પુરોહિતના પૂર્વભવોનું વર્ણન અને યશોધર આચાર્યનું ચરિત્ર ધણું જ રોચક ને વૈરાગ્યરસથી ભરપૂર છે. યશોધરચરિત્ર તો જીવું સ્વતંત્ર પણ પ્રસિદ્ધ છે. કથાવસ્તુ અને વર્ણન શૈલી એવી તાદાત્મ્યભાવ જન્માવે છે કે તેના સંસ્કારો આત્મામાં ચિરકાલ સુધી સ્થિર રહે. આ ભવ વાચવાની શરૂઆત ન કરી હોય ત્યાંસુધી ઠીક પણ શરૂ કર્યા પછી તેની પકડ એવી મજબૂત અને છે કે તે પૂર્ણ થાય ત્યારે જ તેમાંથી મુક્ત થવાય છે.

[ચાલુ]

‘મુદ્રા-વ્યાપાર’નો

સુસંગત અર્થ

લેખક : શ્રીયુત પં. લાલચંદ્ર ભગવાન ગાંધી, વડોદરા

પ્રાચીન સમયના શિલાલેખોમાં, તામ્રપત્રોમાં અને તાડપત્રીય પુસ્તકોમાં મહારાજનાં એનાં નામો સાથે મહામાતૃઓનાં નામોનો નિર્દેશ કરેલ છે, ત્યાં સંસ્કૃતમાં પ્રાચીન પદ્ધતિ પ્રમાણે તેમને ‘મુદ્રા-વ્યાપાર’ કરતા જણાવ્યા છે, તેનો સુસંગત અર્થ મંત્રિ-મુદ્રા દ્વારા રાજગાંધી કરાતો રાજ્યકારભાર-અધિકાર ઘટે છે. કેટલાક સાક્ષરોએ કેટલેક સ્થળે તેનો અર્થ ‘નાણાનો વ્યાપાર-નાણાવટીનો ધંધો’ એવો જણાવ્યો છે, તે વાસ્તવિક હાગતો નથી; છતાં ગતાનુગતિકતાથી તેની ભૂલપરંપરા અભ્યાસીઓમાં અને નવલકથા વગેરેમાં આગળ વધેલી અને વધતી જણાય છે, એથી એ તરફ ધ્યાન ખેંચવાનું અહીં ઉચિત વિચાર્યું છે.

સુપ્રસિદ્ધ આખ્યાના સં. ૧૨૮૭ના ફા. વ. ૩ રવિવારના સંસ્કૃત શિલાલેખમાં મંત્રીશ્વર તેજપાલને ‘મહામંડલેશ્વર રાણા શ્રીવીરધવલના સમસ્તમુદ્રા-વ્યાપારી’ એવા વિશેષણથી ઓળખાવ્યા છે, “... મહામંડલેશ્વરરાણકશ્રીવીરધવલદેવસત્કસમસ્તમુદ્રાવ્યાપારિણા... તેજપાલેન....”

ગિરનારના સં. ૧૨૮૮ વર્ષના ફા. શુ. ૧૦ યુધના ૬ શિલાલેખોમાં મહામાતૃ વસ્તુપાલ અને લલિતાદેવીના સુપુત્ર મહં. જયતસિંહનો પરિચય કરાવતાં સૂચ્યું છે કે તે સં. ૭૯ વર્ષ પૂર્વક (અર્થાત્ સંવત ૧૨૭૯થી લઈને) સ્તંભતીર્થ (ખંભાત ખંદર)ના મુદ્રા-વ્યાપારો કરતો હતો, તે સમયમાં, તથા સં. ૭૭ વર્ષમાં (અર્થાત્ સંવત ૧૨૭૭માં) શ્રીશત્રુંજય, ઉજ્જયંત (ગિરનાર) વગેરે મહાતીર્થોના યાત્રા-ઉત્સવોના પ્રભાવથી પ્રકટ થયેલ, શ્રીમદ્ દેવાધિદેવના પ્રસાદથી સંઘાધિપત્ય પ્રાપ્ત કરનાર, ચૌલુક્ય કુત્સરૂપી આકાશને પ્રકાશિત કરવામાં અદ્વિતીય સૂર્ય જેવા મહારાજાધિરાજ લવણપ્રસાદદેવના પુત્ર મહારાજ શ્રીવીરધવલદેવની પ્રીતિથી રાજ્યનું સર્વ ઐશ્વર્ય સ્વીકારનાર, શ્રીશારદાના સ્વીકારેત્ર પુત્ર મહામાતૃ શ્રીવસ્તુપાલ, તથા તેમના અનુજ મહં. તેજપાલ, કે જે સં. ૭૬ વર્ષ-પૂર્વક (અર્થાત્ સંવત ૧૨૭૬ વર્ષથી શરૂ કરીને) ગૂર્જર-મંડલમાં ધવલક (ધોળકા) વગેરે નગરોમાં મુદ્રા-વ્યાપારો કરતા છતાં-કરી રહ્યા હતા તે તેજપાલે.....એવો વર્ણનાત્મક વિસ્તૃત ઉલ્લેખ છે —

“સ્વસ્તિશ્રીવિક્રમસંવત ૧૨૮૮ વર્ષે ફાગુણ શુદિ ૧૦ બુધે શ્રીમદ્ગણદિલપુરવાસ્તમ્યપ્રાપ્તવાટાન્વય-પ્રસૂત.....મહં. શ્રીતેજપાલાપ્રજન્મનો મહામાતૃશ્રીવસ્તુપાલસ્થામજે મહં. શ્રીલલિતાદેવીકુક્ષિસરોવર-રાજહંસાયમાને મહં. શ્રીજયતસિંહે સં. ૭૯ વર્ષપૂર્વે સ્તંભતીર્થ (વેલોકુલ) મુદ્રા-વ્યાપારાન્ વ્યાગુણવતિ સતિ સં. ૭૭ વર્ષે શ્રીશત્રુંજયોજ્યંતપ્રમૃતિમહાતીર્થયાત્રોત્સવપ્રમાવાવિર્મૃત-શ્રીમદ્દેવાધિદેવપ્રસાદાસાદિતસંઘાધિપત્યેન ચૌલુક્યકુલનમસ્તલપ્રકાશનેકમાર્તંડમહારાજાધિરાજશ્રીલવણ-પ્રસાદદેવસુતમહારાજશ્રીવીરધવલદેવપ્રીતિપ્રતિપન્નરાજ્યસર્વૈશ્વર્યેન શ્રીશારદાપ્રતિપન્નાપ્ત્યેન મહા-માતૃશ્રીવસ્તુપાલેન તથા અનુજેન સં. ૭૬ વર્ષપૂર્વે ગૂર્જરમંડલે ધવલકકપ્રમુલનગરેષુ”

૮૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ : ૧૮

મુદ્રાવ્યાપારનું વ્યાપૃષ્ણતા મહં શ્રીજૈનપાલેન ચ....."

—રીવાઈઝ્ડ લિસ્ટ ઓફ એન્ટીકવેરીઅન રીમેન્સ ઈન ધી ઓએ પ્રેસીડન્સી વો. ૮ના પરિશિષ્ટમાં (પૃ. ૩૨૮) ગિરનાર ઈન્સ્ક્રિપ્શન્સ નં. ૨,૨૧-૨૯;—પ્રાચીન લેખમાળા ભા. ૩ (નિ. સા.); —પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ (ભા. ૨, લે. ૩૮ થી ૪૩)

[સંગ્રહક અને સંપાદક શ્રીજિનવિજયજી, સં. ૧૯૭૮માં, પ્રકાશક શ્રીજૈનઆત્માનંદ સભા, ભાવનગર]

પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ ભા. ૨ગ્નના ગિરનાર પર્વતના લેખ ૩૮-૪૩ના અવ-લોકનમાં (પૃ. ૭૧માં) જણાવ્યું છે કે— “ તેને મહં. શ્રીજિનતાદેરીથી મહં. શ્રીજયતસિંહ નામનો પુત્ર થયો જે સં. ૭૯ના વર્ષ પહેલાં સ્તંભતીર્થ (ખંભાત)માં મુદ્રાવ્યાપાર (નાણાનો વ્યાપાર—નાણાવટીનો ધંધો) કરતો હતો. વસ્તુપાલ, કે જે ૭૭ની સાલ પહેલાં શત્રુજય અને ગિરનાર આદિ મહાતીથોની યાત્રા કરી તથા મ્હોટા મ્હોટસવો કરી શ્રીકૈલાધિદેવ (તીર્થકર—પરમાત્મા)ની કૃપાથી “ સંધાધિપતિ ”નું પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તથા ચૌકુકચકુતદિનમણિ મહારાજવિરાજ શ્રીલવણપ્રસાદદેવના પુત્ર મહારાજ શ્રીતીરધવલની પ્રીતિથી જેણે “ રાજ્યસત્રેશ્વર (રાજ્યનું સર્વાધિકારત્વ—શરમાર) પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને જેને સરસ્વતીએ પોતાના પુત્ર તરીકે સ્વીકાર કર્યો હતો (અર્થાત્ જે સરસ્વતીપુત્ર—કાંવે કહેવાતો હતો) તેણે, તથા તેના નાના ભાઈ તેજપાલે કે જે પણ્ય સં. ૭૬ની સાલ પહેલાં ગુજરાતના ધવલકક (ધોળકા) આદિ નગરોમાં મુદ્રાવ્યાપાર કરતો હતો, એ બંને ભાઈઓએ.....”

પહેલા ભાઈતરની અસર અન્યત્ર ઊતરી આવી જણાય છે—

“ તેજપાલ ખંભાતમાં નાણાવટીનો ધંધો કરતો હતો અને વસ્તુપાલ પાટણમાં ભીમદેવની સેવામાં હતો એમ જણાય છે. સં. ૧૨૭૬-૭૭ના અરસામાં લવણપ્રસાદના કહેવાથી તેમણે ધોળકાનું મન્ત્રીપદ સ્વીકાર્યું હતું.”

—વાઘેલાઓનું ગૂજરાત (પૃ. ૪)માં લે. શ્રી. ભોગીલાલ જ. સડિસરા

[સયાજી આલજ્ઞાનમાલા—પુ. ૧૫૭, સં. ૧૯૯૫માં પ્ર.]

—કેટલાક સાક્ષરોએ ઉપર્યુક્ત શિલાલેખોમાં વપરાયેલ ‘વર્ષપૂર્વ’ શબ્દને પંચમીતપુરુષ સમાસ માની તેનો અર્થ ‘તે વર્ષ પહેલાં’ જણાવ્યો છે, પરંતુ દીર્ઘદ્વિષ્ટિથી (વચારતાં તેનો અર્થ ‘તે વર્ષથી ૧૩ કરોને’ લેવો ઘટે છે. મેરુતુંગસૂરિએ રચેલા પ્રમંથચિંતામણિમાં સિદ્ધરાજ જ્યાસિંહ, કુમારપાલ, અજયદેવ, આલમૂલરાજ આદિનો રાજ્ય-કાલ દર્શાવતાં તેવા પ્રકારની વાક્ય-રચના કરેલી જોવામાં આવે છે—

“ સંવત્ ૧૧૫૦ પૂર્વે શ્રીસિદ્ધરાજજયસિંહદેવેન વર્ષ ૪૯ રાજ્યં કૃતમ્ ।

સંવત્ ૧૧૯૯ વર્ષપૂર્વે ૩૧ શ્રીકુમારપાલદેવેન રાજ્યં કૃતમ્ ।

સંવત્ ૧૨૩૦ પૂર્વે વર્ષ ૩ અજયદેવેન રાજ્યં કૃતમ્ ।

સંવત્ ૧૨૩૩ પૂર્વે વર્ષ ૨ બાલમૂલરાજેન રાજ્યં કૃતમ્ ।”

૧. સદ્ગત સાક્ષર શ્રીમનલાલ દલાલ તે વાક્યનો વાસ્તવિક અર્થ સમજ્યા હતા—તેથી તેમણે ઉમ્મીરમદમદન (ગા. ઓ. સિ. નં. ૧૦)ની પાછળની અંગ્રેજી નોટમાં નોંધ કરી છે કે— ‘ એ જયંતસિંહ—જૈનસિંહ (વસ્તુપાલ—પુત્ર) સં. ૧૨૭૯ થી ખંભાતમાં ગવર્નર હતા—’ હી વોઝ ગવર્નર ઓફ કેમ્બે ક્રોમ સંવત ૧૨૭૯ ફોરવર્ડ’

અંક : ૪-૫]

મુદ્રા-વ્યાપારનો સુસંગત અર્થ

[૮૫

શિલાલેખમાં પણ વર્ષ સાથે વપરાયેલ પૂર્વ શબ્દને ' તે વર્ષ-પૂર્વક તે વર્ષથી શરૂ કરીને ' એવા અર્થમાં ધરાવવો જોઈએ. જ્યતસિંહ અને તેજપાલ સંબંધમાં વર્તમાન કુદ્દાનતની સખેતમી અને તૃતીયા વિભક્તિવાળા પ્રયોગો 'વ્યાવૃણ્ણતિ સત્તિ' અને 'વ્યાવૃણ્ણતા' દ્વારા વર્તમાન કાળની તેમની પરિસ્થિતિ જણાવી છે, ત્યાં તેમના ભૂતકાળનો કે તેમના તેવા ધંધાનો અર્થ કાઢવો અનુચિત છે.

દુઃખ્યન્ત રાજ્યએ પોતાની નિશાની તરીકે આપેલી નિજ નામકિત મુદ્રાના અભાવમાં શકુંતલાનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો અને પાછળથી એ મળતાં સ્વીકાર કર્યો હતો એ હકીકત 'અભિજ્ઞાન શાકુન્તલ' નાટકના અભ્યાસીઓ જાણે છે. મુદ્રાશબ્દ સાથે સંબંધવાળું 'મુદ્રારાક્ષસ' નામનું પ્રાચીન નાટક પણ પ્રસિદ્ધ છે.

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે પોતાના શબ્દાનુસાસનના અંતમાં ચૌલુક્યવંશી મહારાજ્ય મૂલરાજ્યનો પરિચય કરાવતા શ્લોકમાં મુદ્રા શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે—

“આસીદ્ વિશાંપતિરમુદ્રચતુઃસમુદ્રમુદ્રાઽક્લિતક્ષિતિમરક્ષમબાહુદ્વજઃ।”

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે રચેલી 'અન્યયોગવ્યવચ્છેદ' દ્વાત્રિંશિકા (શ્લો. ૫)માં 'આદીપમાઓમ સમસ્વભાવ સ્યાદ્વાદ-મુદ્રાઽનતિમેદિ વસ્તુ।' મુદ્રા શબ્દનો પ્રયોગ કરેલો છે, મહિલપેણુસૂરએ જેના પર સ્યાદ્વાદમંજરી નામની વિસ્તૃત વ્યાખ્યા રચેલી છે એ સર્વને લક્ષ્યમાં લેતાં તેનો સુસંગત અર્થ ધરાવવો જોઈએ.

વિક્રમની આરમી સદીથી ચૌદમી સદી સુધીના મહારાજ્ય સિદ્ધરાજ જ્યસિંહ, કુમારપાલ, [જ્યતુમિ,] વીસલદેવ, [તેજસિંહ,] અભુર્નદેવ, સારંગદેવ વગેરેના સમયના જે શિલાલેખો, તામ્રપત્રો અને તાડપત્રીય ગ્રંથોમાં આશુક, ગાંગિલ, મહાદેવ, કુમરસીહ, ધર્મદેવ, નાગડ, સમુદ્ર, માલદેવ, માધવ, કા-હ, મધુસૂદન, વાધૂય વગેરે મહામાતૃયોનો નામ-નિર્દેશ મળી આવે છે, ત્યાં તેમને શ્રીકરણાદિમાં સમસ્ત વ્યાપારો અથવા મુદ્રા-વ્યાપારો કરતા જણાવ્યા છે, તેનો અર્થ 'તેઓ નાણાનો વેપાર કે નાણાવટીનો ધંધો કરતા હતા' એવો કરવો અસંગત છે; પરંતુ મહારાજ્ય તરફથી મળેલી મંત્રિ-મુદ્રા (અધિકારાસા) દ્વારા રાજ્ય-કારભાર કરતા હતા એવી રીતે કરવો સુસંગત જણાશે. એ વિચારવા માટે ખીજા તેવા ૧૪ ઉલ્લેખો અહીં દર્શાવું છું.—

[૧] સં. ૧૧૭૯ વર્ષે શ્રીસિદ્ધચક્રવર્તી શ્રીજ્યસિંહના રાજ્ય-કાલમાં શ્રીશ્રીકરણમાં મહામાતૃય શ્રીઆશુક સમસ્ત વ્યાપારો કરતા હતા-એ કાલમાં લખાયેલ તાડપત્રીય પુસ્તકના અંતમાં સંસ્કૃતમાં તેવો ઉલ્લેખ છે—

“શ્રીશ્રીક[ર]ણે મહામાતૃયશ્રીઆશુકઃ સમસ્તવ્યાપારાન્ કરોતીત્યેતસ્મિન્ કાલે...”

—પત્તનસ્થપ્રાચ્યજૈનમાળાગારીયગ્રન્થસૂચી (ગા. ઓ. સિ. ૪૬, પૃ. ૧૨)

[૨] સં. ૧૧૯૧ આદ્રપદશુ. ૮ સિદ્ધચક્રવર્તી જ્યસિંહદેવના રાજ્ય-કાલમાં, તેના પાદ-પ્રસાદથી મહં શ્રીગાંગિલ શ્રીકરણાદિમાં વ્યાપારો કરતા હતા-એ સમયમાં લખાયેલી તાડપત્રીય પુસ્તકના અંતમાં સંસ્કૃતમાં ઉલ્લેખ છે—

“...મહં શ્રીગાંગિલ શ્રીકરણાદૌ વ્યાપારાન્ કરોતિ...”

—પત્તનજાંઠ ગ્રંથસૂચી [ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૧૮૩]

८६]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८]

[३] सं. १२०८ ज्येष्ठ शु. ६ रविवारे अणुखिलपाटक (पाटणु)मां कुमारपाल भूपालना राज्य-कालमां, तेमणे नियुक्त करेला महाभात्य श्रीमहादेव श्रीश्रीकरणादिमां समस्त व्यापार करता होता-अे समयमां लभायेली ताडपत्रीय पुस्तिकाना अंतमां संस्कृतमां तेवो उल्लेख छे—

“...तन्नियुक्तमहामात्यश्रीमहादेवे श्रीश्रीकरणादौ समस्तव्यापारं कुर्वत्येव काले प्रवर्तमाने.....”

—पत्तनभां, ग्रंथ-सूची (गा. ओ. सि. नं. ७६, पृ. २६०)

[४] संवत् १२२५ वर्षे पौष शुद्धि प रविवारे अणुखिलपाटक [पाटणु]मां कुमारपाल भूपालना कल्याणकारी विजयवंत राज्यमां, तेना पादपत्रोपश्रयी महाभात्य श्रीकुमरसीह श्रीकरणादिमां समस्त मुद्रा-व्यापार करता होता, ते समयमां लभायेल प्रा. पृथ्वीचंद्र चरित्रनी ताडपत्रीय पुस्तिकाना अंतमां संस्कृतमां तेवो उल्लेख छे. ते पोथी जेसलमेरना किल्लाना अडमंडारमां पोथी नं. १४६ होथ, तेवो उल्लेख अमे जेसलमेर अंडारना डि. डेटलोग (गा. ओ. सि. नं. २१, पृ. १७)मां दृशवेल छे—

संवत् १२२५ वर्षेमहामात्यश्रीकुमरसीहे श्रीकरणादिके समस्तमुद्राव्यापारान् परिपन्थयति सति”

[५] संवत् १२६५ वर्षेमां नवकमां जयपुत्रिदेवना राज्य समयमां महाप्रधान पंच० श्री धर्मदेव सर्वे मुद्राव्यापार करता होता, ते समयमां लभायेली कर्मस्तव-कर्मविपाकनी ताडपत्रीय पुस्तिकाना अंतमां तेवो उल्लेख संस्कृतमां छे. ते अमे जेसलमेर अंडारना डि. डेटलोगमां (गा. ओ. सि. नं. २१, पृ. २६मां) दृशवेल छे—

“ सं. १२९५ वर्षे.....महाप्रधान पंच० श्रीधर्मदेवे सर्वमुद्राव्यापारान् परिपन्थयतीत्येव काले प्रवर्तमाने.....”

[६] सं. १३१० माघशुद्धि रवि पुष्यार्कमां महाराज वीसलदेवना राज्यमां लभायेली ताडपत्रीय पुस्तिकाना अंतमां संस्कृतमां जणुवेव छे के ते समये महाभात्य नागड मंडले-श्वरना मुद्राव्यापार करता होता—

“महामात्यश्रीनागड मंडलेश्वरमुद्राव्यापारे.....”

—पत्तनभां, ग्रंथसूची (गा. ओ. सि. वे. ७६, पृ. २१८)

[७] सं. १३१३ चैत्र शु. ८ रविवारे वीसलदेवना राज्यमां तेमणे नियुक्त करेला नागड महाभात्य समस्त व्यापारो करता होता, त्यारे लभायेली ताडपत्रीय पुस्तिकाना अंतमां संस्कृतमां तेवो उल्लेख मजे छे—

“ ...तन्नियुक्तश्रीनागडमहामात्ये समस्तव्यापारान् परिपन्थयतीत्येव काले प्रवर्तमाने...”

पत्तन० ग्रन्थसूची (गा. ओ. सि. वे. ७६, पृ. ३३)

[८] संवत् १३१७ वर्षे माहा शुद्धि १४ आक्षिप्य दिने आधाटदुर्गमां महाराज तेज-सिंहना राज्य-समयमां, तेना पादपत्रोपश्रयी महाभात्य समुद्धर मुद्राव्यापारो करता होता ते समयमां लभायेली पुस्तिकाना अंतमां संस्कृतमां तेवो उल्लेख छे—

અંક : ૪-૫]

મુદ્રા-વ્યાપારનો સુસંગત અર્થ

[૮૭

“.....તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યશ્રીસમુદ્ધરે મુદ્રાવ્યાપારાન્ પરિપંથયતિ...”

—પત્તનભાં. અંથ-સૂચી (ગા. ઓ. સિ. ૭૬, પૃ. ૩૬૦)

[૯] વિક્રમસંવત્ ૧૩૧૭ના જ્યેષ્ઠ વદ ૪ ગુરુવારે અણહિલપાટક (પાટણ)માં મહારાજા વીસલદેવના રાજ્ય-સમયમાં લખાયેલા તામ્રપત્રમાં મહામાત્ય નાગડના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાંચી શકાય છે—

“.....મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્વીસલદેવકલ્યાણવિજયિરાજ્યે તદનુવાસનાનુવર્તિનિ મહામાત્ય-શ્રીનાગડે શ્રીશ્રાકરણાદિસમસ્તમુદ્રાવ્યાપારાન્ પરિપંથયતીત્યેવં કાલે પ્રવર્તમાને”

—ઈ. એ. વો. ૬. પૃ. ૨૧૦ તથા તે પરથી અન્યત્ર ગુજરાતના ઐ. લેખો ભાગ ૨, પૃ. ૫૪-૫૬માં ઊતારેલ.

[૧૦] વિક્રમસંવત્ ૧૩૨૦ (=વલભી સં. ૯૪૧ તથા સિંહ સં. ૧૫૧) વર્ષે આપાઠ વદિ ૧૩ રવિવારના દાનપત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અણહિલપાટક (પાટણ)માં મહારાજા અણ્ડન-દેવના રાજ્ય-સમયમાં, તેના પાદપદ્મોપજીવી મહામાત્ય રાણુકશ્રીમાલદેવ શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા—તેવો સંસ્કૃતમાં ઉદ્દેશ્ય છે—

“.....તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યરાણકશ્રીમાલદેવે શ્રીશ્રીકરણાદિસમસ્તમુદ્રા-વ્યાપારાન્ પરિપંથયતીત્યેવં કાલે પ્રવર્તમાને...”

—ઈ. એ. વો. ૧૧, પૃ. ૨૪૧ વિ.

[૧૧] સં. ૧૩૩૨ વર્ષે માર્ગ. શુ. ૧૧ શનિવારે અણહિલપાટક (પાટણ)માં મહારાજા સારંગદેવના રાજ્ય-સમયના શિલાલેખમાં સંસ્કૃતમાં સૂચ્યું છે કે શ્રીશ્રીકરણાદિમાં મહા-માત્ય કાન્હ સમસ્ત વ્યાપારો કરતા હતા—

“.....શ્રીશ્રીકરણાદૌ મહામાત્યશ્રીમાવ(ધ)મ્ મહં રાધિ શ્રીકાન્હે સમસ્તવ્યાપારાન્ પરિપંથયતિ.....”

—ઈ. એ. વો. ૨૧, પૃ. ૨૭૬ વિ.

[૧૨] સં. ૧૩૪૩ કા. શુ. ૨ રવિવારે અણહિલપાટક (પાટણ)માં મહારાજા સારંગદેવના રાજ્ય-સમયમાં, તેમણે નિયુક્ત કરેલ મહામાત્ય શ્રીમધુસૂદન શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રા-વ્યાપાર કરતા હતા, એ સમયમાં લખાયેલ તામ્રપત્રીય પુસ્તકના અંતમાં સંસ્કૃતમાં તેવો ઉદ્દેશ્ય છે—

“.....તન્નિયુક્તમહામાત્યશ્રીમધુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદિ-સમસ્તમુદ્રાવ્યાપારાન્ પરિ-પંથયતિ સતીત્યેવં કાલે પ્રવર્તમાને.....”

—પત્તનભાં. અંથ-સૂચી (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૩૨૭)

[૧૩] સં. ૧૩૪૮ વર્ષે આપાઠ શુદ્ધિ ૧૩ રવિવારે અણહિલપાટક (પાટણ)માં મહારાજા સારંગદેવના રાજ્ય-કાલમાં, તેના પાદપદ્મોપજીવી મહાસાધિઠ મહામાત્ય મધુસૂદન શ્રીશ્રીકર-ણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા, તે સમયમાં લખાયેલા શિલાલેખમાં સંસ્કૃતમાં તેવો ઉદ્દેશ્ય છે—

“.....તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહાસાધિઠ મહામાત્ય[શ્રી]મધુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદિ-સમસ્તમુદ્રાવ્યાપારાન્ પરિપંથયતીત્યેવં કાલે પ્રવર્તમાને.....”

—ઈ. એ. વો. ૪૧ (પૃ. ૨૦), ઈ. એ. વો. ૨૦ (પૃ. ૩૧૨) વિ.

८८]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८

[१४] એ જ મહારાજ સારંગદેવના રાજ્ય-સમયના સં. ૧૩૫૦ વર્ષે માઘ શુ. ૧ ભોમે લખાયેલા શિલાલેખમાં પણ 'મહામાત્ય વાઘ્યુ શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા' તેવા સંસ્કૃતમાં ઉલ્લેખ છે—

“..... તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યશ્રીવાઘ્યુ શ્રીશ્રીકરણાદિ-સમસ્તમુદ્રાવ્યાપારાન્ પરિપંચયતિ સતીત્યેવં કાલે પ્રવર્તમાને.....” —એશિયાટિક રિસર્ચીઝ, વો. ૧૬, પૃ. ૩૧૧

—વિશેષમાં આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્ર પરિશિષ્ટપર્વ (સર્ગ ૮) માં, તથા સ્વોપજ યોગ-શાસ્ત્રના વિવરણમાં (પ્રકાશ ત્રીજામાં, શ્રી સ્થૂલભદ્રજીના ચરિત્રપ્રસંગમાં નંદરાજ તરફથી શ્રીયકને મંત્રિ-મુદ્રા અર્પણ કરવાના અધિકારમાં) વર્ણન ક્યું છે, તે પણ લક્ષમાં લેવાયોગ્ય છે—

“કૃતૌર્ધ્વદેહિકં નન્દસ્તતઃ શ્રીયકમબ્રવીત્ ।

સર્વવ્યાપારસહિતા મુદ્રેયં ગૃહ્યતામિતિ ॥”

*

*

“ગૃહીત્વા શ્રીયકં દોષ્ણિ, તતો નન્દઃ સગૌરવમ્ ।

મુદ્રાઽધિકારે નિઃશેષવ્યાપારસહિતે વ્યધાત્ ॥

ચકાર શ્રીયકો રાજ્યચિન્તામવહિતઃ સદા ।

સાક્ષાદિવ શકટાલઃ, પ્રકૃષ્ટનયપાટવાત્ ॥”

—પરિશિષ્ટપર્વ (સર્ગ ૮, શ્લો. ૬૭, ૮૩-૮૪)

—યોગશાસ્ત્ર (સ્વોપજ વિવરણસહિત પ્રકાશ ૩. શ્લો. ૬૫, ૮૧-૮૨)

[જૈનધર્મ પ્રસારકસભા, ભાવનગરથી પ્રકાશિત]

ત્યાર પછી ત્યાં એવા આશયનું સૂચન મળે છે કે—(મંત્રી શકટાલના સ્વર્ગવાસ પછી) તેના અગ્નિ-સંસ્કાર કરનાર (મંત્રિપુત્ર પોતાના પરમ વિશ્વાસપાત્ર અંગરક્ષક) શ્રીયકને નંદરાજએ ક્યું કે—‘ સર્વવ્યાપાર-સહિત આ મુદ્રા (મંત્રિ મુદ્રા) સ્વીકારો. ’

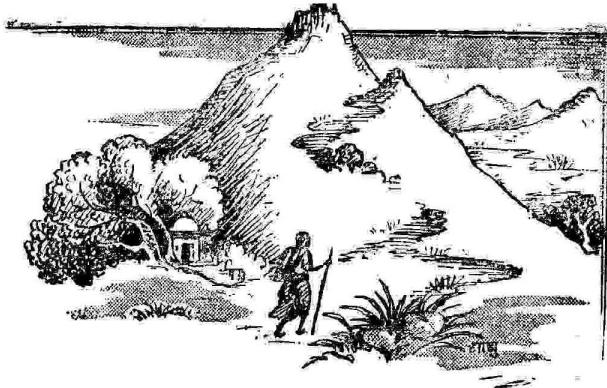
[શ્રીયકના જ્યેષ્ઠમંધુ સ્થૂલભદ્રજીએ નિયોગી-અધિકારીઓની અનેક મુશ્કેલીઓની પર્યાલોચના કરી મંત્રિ-મુદ્રાનો સ્વીકાર ન કરતાં પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી હતી.)

“ ત્યાર પછી નંદરાજએ શ્રીયકને ગૌરવ-સહિત હાથમાં લઈને તેને સમસ્ત વ્યાપાર (રાજ્ય-કારભાર) સહિત મુદ્રાધિકાર (મંત્રીપદના અધિકાર) માં સ્થાપન કર્યો હતો.

શ્રીયક ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારની નીતિ-પટુતાથી (રાજનીતિ-દક્ષતાથી) જાણે સાક્ષાત [મંત્રી] શકટાલ હોય તેવી રીતે સદા સાવધાન થઈને રાજ્યના ચિંતા કરતો હતો ”

—ઉપર્યુક્ત વિચારવાથી ‘ મુદ્રા-વ્યાપાર ’ નો સુસંગત અર્થ (મંત્રી જેવા વિશિષ્ટ અધિકારી તરીકે કરાતો રાજ્ય-કાર્યભાર) સ્પષ્ટ સમજાશે દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચારનારા સાક્ષરો એનો યથાર્થ આશય લક્ષમાં લેશે-એવી આશા છે.

સંવત્ ૨૦૦૯ માહા શુદ્ધ ૫ વસંતપંચમી

राणकपुर, तारंगा, नाडुलाई व नडूलके कतिपय लेख

लेखक : श्रीयुत भंवरलाल नाहटा, बीकानेर

गत कार्तिक शुक्ल एकादशीको रवाना होकर काकाजी श्रीअर्गरचंदजी नाहटाके साथ जोधपुर जाना हुआ। पू० बुद्धिमुनिजी महाराजका दर्शन कर वहाँ पडी हुई कतिपय हस्त-लिखित प्रतियोंको देख, ज्ञानभंडारोके सम्बन्धमें पूछताछ की और द्वादशीको महावीरजी मंदिर स्थित पू० यशःसूरिजीका संग्रह देखा। मध्याह्नको पू० बुद्धिमुनिजीके सहयोगसे जितना देख सके देखा बाकी रात्रिको ११ बजे तक देखके हम दोनोंने अवलोकन पूर्ण किया। तदन्तर त्रयोदशीको केशरियानाथजीके मन्दिरमें स्थित खरतरगच्छीय संघके प्राचीन भंडारका अवलोकन प्रारंभ किया, पर भंडार बडा था। उस दिन अवलोकन समाप्त नहीं कर सके अतः महान् संत योगिराज भद्रमुनिजीके दर्शन कर चारभुजारोडसे वापिस आकर मार्गशीर्ष कृष्ण १ को काम पूरा किया। इस मंदिरमें पचासों अज्ञात ग्रन्थों की उपलब्धि हुई।

केशरियानाथजीके भंडारका अवलोकन करते हुए हमें बड़ा आश्चर्यजनक आनंददायक अनुभव यह हुआ कि वह जिन खरतरगच्छाधीश यतिजीका परम्परागत संग्रह है वे बड़े इतिहासप्रेमी प्रतीत हुए। आजसे ६०।७० वर्ष पूर्व जब जैन समाजका आधुनिक इतिहास पद्धतिकी ओर ध्यान प्रायः नहीं गया था तब एक यतिजीका इतना उत्कट इतिहासप्रेमके प्रमाण पाकर आश्चर्य होना स्वाभाविक था। इन प्रमाणोंमें दो प्रतियोंका उल्लेख करना यहाँ परमावश्यक है। एक प्रतिमें कई ब्राह्मीलिपि आदिके प्राचीन लेखोंकी मूललिपिमें नकलें की हुई थी। दूसरी प्रतिमें आवू, अचलगढ़, राणकपुर, नाडोल, नाडुलाई, तारंगाके जैनलेखोंके साथ ताम्रशासनोंकी नकलें संग्रहित हैं। ध्यान देने पर विदित हुआ कि यह कार्य अंग्रेजीके ऐतिहासिक अन्वेषण पर आधारित है। तत्कालीन प्रकाशित रिपोर्टों, गजटियरों व एपिग्राफी

६०]

श्री. जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८

इंडिका आदिसे जैन इतिहास सम्बन्धी सामग्रीकी इनमें नकल की गई होगी। जैन तीर्थोंके प्रतिमालेखोंकी नकलोंवाले ४७ पत्र हम प्रकाशित लेखोंसे मिलानेके लिए साथ ले आये और प्रकाशित जैन लेख संग्रहोंसे मिला कर देखने पर इनमेंसे कई लेख श्रीजिनविजयजी संपादित 'प्राचीन जैन लेख संग्रह'में मिले। कई लेख नाहरजीके 'जैन लेख संग्रह' भा० १-२ में एवं कई 'आबूगिरि लेख संदोह'में प्रकाशित नजर आये, कई लेखोंमें पाठभेद भी है पर संभव है वे लेख उस समय ठीक पढ़े नहीं गये हों। इसीसे अन्तर रह गया हो। जो लेख अप्रकाशित प्रतीत हुए उन्हें अलगसे नकल कर लिये गये जिन्हें यहाँ प्रकाशित किये जाते हैं।

इन लेखोंमें राणकपुरके ७ (२ का उल्लेख मात्र, पूर्ववत् होनेसे) तारंगाके २, व नडुलाईके ३ और नडूलका १ है।

कुछ वर्ष पूर्व कई इतिहासप्रेमियोंने प्रतिमालेखोंके कई संग्रह निकाले थे जिनमें श्रीजिनविजयजीके २ भाग, नाहरजीके ३ भाग, बुद्धिसागरसूरिके २ भाग, विजयधर्मसूरिजीका १ भाग काफी वर्षों पूर्व प्रकाशित हुए हैं। इनमेंसे किसीमें भी एक स्थानके पूरे लेख नहीं दिये गये थे। तब मुनि जयंतविजयजीने आबू एवं उसके निकटवर्ती स्थानोंके जैन लेखोंका पूरा संग्रह कर सानुवाद प्रकाशित कर महत्त्वको बढ़ाया है।

हमारे संग्रहित 'बीकानेर जैन लेख संग्रह' छप रहा है जिनमें बाकानेर व इस रियासतके समस्त जैन मन्दिरोंके समस्त जैन लेख संग्रहित है। हमारी प्रेरणासे जयपुर राज्यके कतिपय स्थानोंके लेख मुनि विजयसागरजीने संग्रहित किये हैं पर अभी वह कार्य पूर्ण नहीं हो पाया। जेसलमेरके अप्रकाशित लेख हमने लिये थे उन्हें अपने बीकानेर जैन लेख संग्रहके साथ ही दे दिये गये हैं।

इसी प्रकार हमारी प्रेरणासे स्व० जिनहरिसागरसूरिजीने कई स्थानोंके प्रतिमालेखोंका संग्रह किया था। साहित्यालंकार मुनि कान्तिसागरजीका एक लेख संग्रह हालमें ही प्रकाशित हुआ है। कलकत्तेके समस्त लेखोंका संग्रह भी हमने किया है। इसी तरह अन्य अनेक स्थानोंके लेख संग्रहित कर रहे हैं। कवि दौलतसिंह लोढा संपादित 'लेख संग्रह' अभी निकल रहा है। 'यतीन्द्रविहार दिग्दर्शन' आदि ग्रन्थोंमें 'जैन सत्य प्रकाश' 'जैनयुग' आदिमें भी प्रतिमालेख छपे हैं।

आ० विजयधर्मसूरिजी व विजयेन्द्रसूरिजी आदिके संग्रहित जैन प्रतिमा लेख संग्रहका द्वितीय भाग वर्षोंसे प्रकाशनकी प्रतिक्रियामें पड़ा है। जिसे शीघ्र ही प्रकाशित करनेकी ओर मुनि श्रीविद्याविजयजी व यशोविजय जैन ग्रन्थमालाका ध्यान आकर्षित किया जाता है।

अंक : ४-५]

राष्ट्रपुर...आदिना कतिपय लेख

[६१

हमारी जानकारीमें उदयपुरके यति अनूप ऋषिजीने मेवाड़के कतिपय स्थानोंके लेख संग्रहित किये हैं। एवं आगराके लेखक श्रीनंदलालजी लोढाने मांडवगढ़, धार आदि कई स्थानोंके लेखोंकी नकलें कर रखी हैं। तपागच्छके २-४ मुनियोंने भी प्रतिमा लेखोंका अच्छा संग्रह किया जाननेमें आया है, जिनमेंसे एक मुनिश्रीने हजारों धातुप्रतिमाओंके लेख लिये हैं, सुना है। पर अभी उनके कार्य प्रत्यक्षमें देखनेका अवसर प्राप्त नहीं हुआ। हमारा नम्र अनुरोध है कि अपने संग्रहको शीघ्र ही प्रकाशित कर इतिहासप्रेमी व शोधक व्यक्तियोंको सुगमता उपस्थित करें।

बड़े ही खेदकी बात है कि अखिल भारतवर्षीय जैन तीर्थोंकी प्रधान संस्था सेठ आणंदजी कल्याणजी पेढीने कुछ वर्ष पूर्व श्री साराभाइ नवाबकी नियुक्ति कर हजारों रुपये खर्च कर अनेक स्थानोंके मंदिरोंका विवरण संग्रहित किया था और सैंकड़ों फोटो लिये गये व सैंकड़ों लेखोंकी नकलें ली गई पर आज तक उस सामग्री अप्रकाशित अवस्थामें पड़ी है। पेढीके कुशल व्यवस्थापक श्री कस्तूरभाइका ध्यान उस सामग्रीके शीघ्र प्रकाशनकी ओर आकर्षित किया जाता है।

जैन प्रतिमा लेखसंग्रहसे जैन इतिहास ही नहीं, भारतीय इतिहासमें भी नया प्रकाश मिलता है, अतः उनका बड़ा महत्त्व है। इनके संग्रहका प्रयत्न बड़े जोरोसे होना चाहिये। पेढी चाहे तो तुरंत करवा सकती है। हमारे मुनिगण भी इस ओर थोडासा ध्यान दें तो बिना किसी खर्चके गांव गांवके लेख संग्रहित सहजमें ही हो सकता है। मुनि दर्शनविजयजीने आदिके जतिरिक्त इस ओर मुनियोंका ध्यान कम ही गया है, पर है यह बहुत आवश्यक; अतः संग्रहके लिये निवेदन है।

पेढी जैसी संस्था चाहे तो भारत सरकारके पुरातत्व विभागकी मददसे भी बड़ी सुगमतासे काम हो सकता है। म्यूजियम आदि सरकारी समस्त संग्रहालयोंके जैन लेख तो पत्र-व्यवहार करने पर बिना खर्च पुरातत्व विभाग व क्युरेटोरोसे संग्रहित किये जा सकते हैं। एवं रिपोर्टों, गेझेटियर्स, एपिग्राफिका इंडिका आदिमें प्रकाशित जैन लेखोंका संग्रह भी अनुभवी विद्वानको दे दिया जाय तो तुरंत हो सकता है। दिगंबर प्रतिमा लेखोंका ऐसा संग्रह श्री. नाथुराम प्रेमजीने करवाके दो भागमें प्रकाशित करवाया है। जैनशासनकी सेवामें निरत आचार्य व विद्वान मुनि स्वयं इस परमआवश्यक कार्यको करें व पेढी आदिसे करवाय तो सर्वोत्तम। उनके प्रभावसे द्रव्यादिकी कभी भी नहीं रहेगी।

इतना प्रासंगिक निवेदनके अनन्तर जोधपुरवाली हस्तलिखित पत्रोंका प्रतिके अप्रकाशित लेख दिये जा रहे हैं, इन्हें मिलान करके देखें।

६२]

श्री. जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष : १८

राणकपुर

१. मूलगर्भागारमध्ये दक्षिणसम्मुख बिम्बेऽधः—

सं. १४९८ का० वदि ५ सं. धरणाकेन भ्रातृज सं. लाखा प्र० कुटुंबयुतेन श्रीयुगादिदेव का० प्र० तपागच्छनायकश्रीसोमसुन्दरसूरिभिः ।

२. पूर्वसम्मुखबिम्बेऽधः दक्षिणसम्मुखबिम्बवत् —

३. उत्तरसम्मुखबिम्बेऽधः—

सं. १६७९ वैशाख सुदि ११ वार बुधे मेदपाटराजाधिपतिराणाश्रीकर्णसिंहविजयराज्ये तत्समये तपागच्छधिपतिमहारकश्रीविजयदेवसूरि—उपदेशेन पं. वेला पं. जयविजय पं. तेजहंस प्रतिष्ठितं श्रीयुगादीश्वरबिम्बं तत्श्रावकप्राग्वटज्ञा० सा विरथा तत्पुत्र सा. हेमराज ननजी कारितं ।

४. पश्चिमसम्मुखबिम्बे च दक्षिणबिम्बवत् —

५. उत्तरसम्मुखद्वारे प्रवेशतः वामभागे प्रासादगर्भागरे मूलनायकमहाप्रतिमाधः—

स्वस्तिश्रीविक्रमार्कात् सं. १६५१ वर्षे माघ सुदी १० शनौ श्रीचतुर्मुखश्रीयुगादिदेव-त्रिभुवनदीपकप्रासादे प्राग्वटज्ञातौ वृद्धशाखायां सा० रायमलपुत्ररत्न सा० नायकेन खेता सिध भ्रातृ भ्रातृव्य सा० वरघादिकुटुंबयुतेन स्वश्रेयसेऽर्हत्श्रीमहावीरबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं श्रीवृहत्तपागच्छे श्रीविजयदानसूरिभिः आचार्यश्रीविजयसेनसूरिमहोपाध्याय....॥

६. महाप्रासादपश्चिमद्वारसमीपस्थे उत्तरद्वारेऽसम्पूर्णेप्रासादे मण्डपमध्ये प्रवेशतो दक्षिणभागे कवालका-बाह्ये बिम्बपरिकराधः—

संवत् ११८६ फाल्गुन सुदि १० बुद्धदिने कोरेण्टकपुरे रम्ये मङ्कलथजिनालयबिंबं संभवनाथस्य सङ्गकीयसुतैः कृतं सा वडमल्लालदेवीसुत सामलेन भ्रातृ.....देवः..... भ्रात्रे(ग्ने)य आसदेवपुत्र ऊदल वीजल धनदेव गुणदेव सह जनन्यादिसहितेन बिंबं कारितं प्रतिष्ठितं श्रीचक्रेश्वरसूरिभिः मंगलं महाश्रीः ।

७. तदीयबिम्बवामहस्ते बिम्बेऽधः—

सं० १४९३ वर्षे वैशाख सुदि ५ बुधे श्रीसंडेरगच्छे उ० ज्ञा० सा० सामल पु० सं. मङ्कलाकेन श्रीआदिनाथबिंबं प्र० श्रीशांतिःसूरिभिः ।

८. एतदेव परिकराधः—

सं. १५१० वर्षे ज्येष्ठ सुदि १३ शुक्रे पारिखगोत्रे साह सामल भार्या सहजलदे पु० सपही मंडला भार्या गौरि विमलादे जयतलदे पु० भोपाल भा० सा० बलदेव सोत्ता भार्या सोनल [लादिभिः] श्रीआदिनाथपरिकर [ः] कारपित [ः] श्रीसंडेरगच्छे प्र० श्रीशांतिःसूरिभिः ।

अंक : ४-५]

राष्ट्रपुर....आदिना कतिपय लेख

[६३

१. मण्डपे प्रविशतः कवलिकाबाह्यभित्तौ बिम्बपरिकराधः—

सं. १२३६ माघ सुाद १० बुधे श्रीनाणकीयगच्छे कोरेण्टकभट्टकविहारे देवभद्र प्रोचा(प्रचो)दितेन सा० रा० कुंत रा० सुत रावसीह वीक इवसीहजवादेव पु० नराणेनह मातृ वैजलदेविसहितमेदगल उदयसीहसहितेन श्रीमुनिसुव्रतबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं श्रीशांतिसूरिभिः ।

तारंगा

१. ईडरीयग्रामटैवासंबन्धिसीमावर्तितारंगाख्यपर्वते श्रीकुमारपालभूपालनिर्मापितश्रीमदजितनाथदेवमहा-
प्रासादे-मूलनायकस्फुटितप्रतिमाधः—
सं. १४७९ वर्षे—
२. पूर्वदिग्मुखप्रासादे प्रविशतो दक्षिणभागे बाह्यसभामण्डपेऽध्वारुद्धदेवतामूर्तिऽध्वस्तुक्तिकायां—
२२ द्वौ श्रीमदणहिल्लपुरवास्तव्यप्राग्वाटान्वयप्रसूतश्रीआसचण्डपात्मज ठ० श्रीचण्डप्रसादांगज
ठ० श्रीसोम तनुज ठ० श्रीआसांगनंदनेन श्रीकुमारदेवीकुक्षिसंभूतेन महं श्रीतेजःपालाप्र-
जन्मना संघपतिमहामात्यश्रीवस्तुपालेनात्मनः पुण्याभिवृद्धये इह श्रीतारंगाकपर्वते श्रीअजित-
स्वामिचैत्र्ये श्रीनेमिनाथजिनविंबालंकृतं खत्तकमिदं कारितः(तं) ।

नाडुलाई

१. श्रीसुपार्श्वनाथमहाप्रासादे—
सं० १६०९ व. ज्ये० सुद ५ गुरौ राणाश्रीअमरसिंहराज्ये श्रीनारदपुरीयसंघेन श्रीसुपार्श्व-
विंबं का० प्र० प्राग्वाटज्ञा० वृ० शा० व्य० राणा लुसा दूठाविनिर्मितप्रतिष्ठायार्थं प्र०
श्रीतपागच्छभट्टारकश्रीहीरविजयसूरिपट्टे भट्टारकश्रीविजयसेनसूरिशिष्यश्रीविजयदेवसूरि-
महोपाध्यायश्रीकल्याणविजयगणिसमेतैः ।
२. श्रीनेमिनाथप्रासादे विंबाधः—
सं. १६४४ का० वदि ११ हीरविजयसूरिः
३. श्रीगोडीपार्श्वनाथप्रासादे—
सं० १६६६

नाडुल

१. श्रीशांतिनाथप्रासादे मूलनायकपरिकराधः—
सं० ११८१ आषाढ सुदि १० शुक्ले श्रीषंडेरगच्छे श्रीअणहिल्लपुरीयश्रीशांतिनाथचैत्र्ये
सं. देवलस्तस्युत चंडदेव तस्यु० साद्वाकेन श्रीवल्लादिपुत्रयुतेन विमाता सत्यभाभा निज-
पुत्रसेलुकनिमित्तं श्रीधर्मनाथविंबं कारितमिति ॥

પ્રાયશ્ચિત્ત

લેખક : શ્રીયુત વસંતલાલ કાંતિલાલ ઈશ્વરલાલ શેઠ

તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં કહ્યું છે કે—પ્રાયશ્ચિત્તવિનયવૈયાતૃત્યસ્વાધ્યાયવ્યુત્સર્ગધ્યાના-
ન્યુત્તરમ્। અર્થ—પ્રાયશ્ચિત્ત વિનય, વૈયાવચ્ચ, સ્વાધ્યાય, વ્યુત્સર્ગ તે ધ્યાન તે અભ્યંતર
તપ છે.

આજે જ્યારે સ્થૂલ તપ જ આપણા ધાર્મિક જીવનનું આકર્ષણબિંદુ થઈ ચૂક્યું છે ત્યારે અભ્યંતર તપ વિષે વિચારવાની વધુ જરૂર રહે છે. જે કોઈ માનસિક ક્રિયા આન્તરિક પવિત્રતામાં વધારો કરે છે તે તપ છે. મનના અંધારા ખૂણાનો નાનો એવો વિચાર પણ જો સ્વરૂપ પ્રાગટ્યમાં નિમિત્ત બને તો તે મહાતપરૂપ છે. અને આન્તરિક જીવનને અસ્પૃશ્ય રહેતાં જટિલ કર્મકાંડો પણ તપરૂપ નથી. જે તપથી ચિત્તને મૈત્ર્ય ને સ્વરૂપ પ્રાગટ્ય ન પમાય—તેવા તપથી ભતૃહરિ લખે છે તેમ—**તપો ન તપ્તં, વયમેવ તપ્તા** : તપ તપાતું નથી, આપણે જ તપાઈએ છીએ. જે તપણીમાં તપાયા પછી જીવનની અશુદ્ધિઓ ન બળે તે તપ નથી પણ દેહપીડન છે, બાલ્ય તપ પણ જીવનવિકાસનું અંગ અને જો તપનું ઉપર કહેલ ધોરણુ તે સાચી શકે તો. આ માટે જ બાલ્ય તપને આન્તરિક તપસ્યાતું પૂરક કહ્યું છે. બાલ્ય તપની પાદપીડિકા પર પગે મૂકીને આન્તર તપના રાજસિંહાસને આરૂઢ થવાનું છે. આવું છે આન્તર તપનું મહત્ત્વ. પ્રાયશ્ચિત્ત એ પ્રથમ અભ્યંતર તપ છે.

પ્રાયશ્ચિત્ત અશુદ્ધ મનને શુદ્ધ કરતી આન્તરિક સ્વચ્છતા છે. એ હૃદયની એક નાની બારી છે જે ઉઘાડવાથી માનસિક વિસંવાદિતાના વાતાવરણમાં સહસ્રરશ્મિ પ્રવેશે. જીવનમાં માત્ર અકસ્માતો જ નથી. તેની પાછળ રચના, હેતુ ને તાલયક્ષતા છે, અને સ્થૂલ તત્ત્વો જ દુનિયામાં મૂળ વસ્તુ નથી તેનું નિર્માણ ને સંચાલન આત્મા કરે છે. આવા આવા વિચારો સમગ્ર્ય છે ત્યારે આત્મસુધારણનું કાર્ય સૌ કોઈ હાથ લે છે. પ્રાયશ્ચિત્ત એ શુભાશયપૂર્વકની આત્મસુધારણા છે. માનની ફરી ફરીને પડે છે અને ફરી ફરીને નવી આશાનું આહુત્ત્વ સ્મિત લઈ આદર્શની ધ્રુવતારિકા તરફ દોડે છે. પાછલે બારણેથી મદ્ય પગલે દોષો છુપાઈને આવે છે પણ પ્રાયશ્ચિત્ત તે તો જાગ્રત રહીને સુટેવો પાડે છે ને દોષવિરમણનો મહાયત્ર અખંડ રાખે છે. પ્રાયશ્ચિત્ત ભુલો શોધતી ને સુધારતી આવી અખંડ આત્મપ્રગતિ છે. ને તેના દ્વારા જ ધ્યેયસાધના અખંડ રહે છે. ધ્યેય મળે કે ન મળે પણ ધ્યેય માટેના આવા તનતોડ પ્રયત્નોમાં જ સાચો વિજય છે. મહાન ફ્રેન્ચ લેખક રોમારોલા આ જ કહે છે કે—“Victory lies not in the realisation of God but in the relentless Pursuit of it” ધ્યેય

અંક : ૪-૫]

પ્રાયશ્ચિત્ત

[૬૫]

સિદ્ધ થાય કે ન થાય પણ વિનય તો ધ્યેય માટે જોએ સમગ્ર પ્રાણશક્તિનો અર્થ અર્પે છે. તેઓને છે. પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા આવી અપૂર્ણ ધ્યેયપૂજા શક્ય અને છે. કારણ, ધ્યેયના વિધ્નારૂપ દોષોનું સંશોધન ને શુદ્ધિ તે કરી દે છે.

પ્રાર્થના દ્વારા પ્રાયશ્ચિત્તની વૃત્તિ પ્રમળ થાય છે. પ્રાર્થનાથી માનવી ઈશ્વરમય અને છે ને પૂર્ણતાના પ્રકાશમાં પોતાની અપૂર્ણતા તેને ખૂંચે છે ને દોષશુદ્ધિ—પ્રાયશ્ચિત્ત તરફ વળે છે. ઈશ્વર આમ અપરોક્ષ રીતે માનવીની દુર્બળતાનો ઉપાય અને છે. આથી જ વિવેકાનંદ લખે છે કે—“ whatever may be the Position of philosophy or ethics— So long as there is weakness in human heart there shall be faith in God ” અર્થ:—તત્ત્વજ્ઞાન ને નીતિનું ગમે તે થાય—ન્યાય સુધી માણસના હૃદયમાં નયળાઈ જેવી વસ્તુ છે, ત્યાં સુધી ઈશ્વરમાં તેની શ્રદ્ધા કાયમ રહેશે. શા માટે? કારણ કે ઈશ્વર જ તેની દુર્બળતાઓનો ઉપાય છે. ઈશ્વરના સાન્નિધ્યમાં માનવી પોતાની મર્યાદિત શક્તિને આત્મલલ્લુતા રૂપ સમજતો થાય છે તે જીવનમંદિરના વધુ સોપાન જાંચે ચઢે છે. ઈશ્વરના ચરણ સમીપ તેનું અંતર રડી ઊઠે છે કે મારે ગતિશીલ તીર્થયાત્રી બનવું છે અને પ્રાયશ્ચિત્તની આ વિકાસની ગતિ માત્ર ભવિષ્યના સ્વપ્નોમાંથી નથી આવતી પણ ભૂતકાલની શિષ્યા-મણીમાંથી આવે છે. જીવનના ઇતિહાસમાં વેગીલા પ્રસંગોનું સાધ્યસ્થ નિરક્ષણ કરી જીની ભૂલોમાંથી નવું ડહાપણ ખીલવવાનું જે કરી શકે છે તે પ્રાયશ્ચિત્તની કળા શીખ્યો છે.

પ્રાયશ્ચિત્ત જેવી વસ્તુ ન હોત તો શું થાત. કદપવું હોય તો મહાન લેખક સ્ટીવન્સની એ “ડો. જેકિલ એન્ડ મિ. હાઈડ” વાર્તા વાંચવી જોઈએ. મિ. હાઈડના પાત્ર દ્વારા સ્ટીવન્સન કહે છે કે પાપ તો વર્ષોના તુર્ણાકુરો જેમ ખૂબ ઝડપથી વધતું જ જાય છે. તેને પ્રાયશ્ચિત્તથી નહિ રોકવામાં આવે તો સત્ અસત્ના મિશ્રણરૂપ માનવીમાં શેતાની બળતું વર્ચસ્વ થાય છે એટલે સુધી કે ડો. જેકિલને મિ. હાઈડ બનવા માટે પડી તો પ્રયોગશાલાની દવા નથી લેવી પડતી પણ બગીચાના બાંકડા પર બેઠા બેઠા તે મિ. હાઈડમાં રૂપાંતર પામે છે. અસત્ તેનો ખીજો સ્વભાવ થઈ પડે છે. સત્થીયે વધુ સત્ય અસત્ તેને માટે થઈ પડે છે. પ્રાયશ્ચિત્ત વિના પતન કર્મખાઈમાં કેટલે ઊંડે લઈ જશે તે કોણ કહી શકે? પ્રાયશ્ચિત્તથી શું શું લાભ થાય તે જાણવા બાઈબલની ખ્રિસ્તીકથા “ સેમ્સન એન્ડ ડીલાઈલા ” વાંચવા જેવી છે. ડીલાઈલાના રૂપમાં મોહિત થઈ બળ ગુમાવી બેઠેલ સેમ્સન પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા એવું બળ મેળવે છે કે ફિલીસ્ટાઈનોના વિરાટ મંદિરના મહાકાય સ્થંભોને પોતાના બાહુબળથી તોડી નાંખે છે. આપણી કથાઓમાં તો પ્રાયશ્ચિત્તનું મહત્ત્વ સૂચવતા ધણાય દાખલાઓ છે. સ્ત્રીનું કાપેલું મસ્તક હાથમાં લઈ નાસતો કૂર લૂંટારુ કે હસતાકૂદતા વાછરડાના બે ટુકડા કરતો ચોર પણ પ્રાયશ્ચિત્તથી એટલો શુદ્ધ થઈ શકે છે કે નવપ્રભાતના ચરુણોદયે તેના નામથી શુભ શરૂઆત કરીએ છીએ. આ દૃષ્ટિ સમજવે છે કે સંજોગે ગમે તેવા હોય, દેશકાળ ગમે તેવા નિકૂળ હોય પણ સૌ માટે પ્રાયશ્ચિત્તથી વિકાસની શક્યતા તો એકસરખી જામી જ છે. ગમે તેવા પતિત ગમે ભારે તે ધ્રુવે તો વિકાસ કરી શકે છે. ચૈતન્ય સમુદ્રના પેટાણમાં, દોષ ને ત્રુટીઓની જે પાતાળસૃષ્ટિ છે તે પ્રાયશ્ચિત્તના એક આંસુમાં ડૂબી જશે—પ્રાયશ્ચિત્તના એક નાના વિચારથી તે પાતાળસૃષ્ટિનો વિનાશ થશે. જીવન સમગ્રનું ધોર પાપ છેલ્લી ક્ષણોના સાચા પ્રાયશ્ચિત્તથી નાશ પામે છે. પ્રાયશ્ચિત્તનું તપ તપનાર તપસ્વી જ જલદીથી જન્મ-મૃત્યુનો પારગામી બને છે.

૯૬]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ : ૧૮

સમિતિમાં પાંચમા મુનિસભ્યની નિમણૂકનો પત્રવ્યવહાર

શ્રી જૈનધર્મ સત્ય પ્રકાશક સમિતિના કાર્યવાહકો યોગ્ય,

મુ. અમદાવાદ

ધર્મલાભ સહ જણાવવાનું કે—શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિના એક સભ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી. સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીના સં. ૨૦૦૬ના વૈ. વ. ૫ ના રોજ સુરત મુકામે થયેલ સ્વર્ગવાસના કારણે આપણી સમિતિમાં એક મુનિ સભ્યની જગા ખાલી પડી છે, તે સ્થાને અમે ચારે સભ્યોએ આપસમાં વિચાર-વિનિમય કરીને, આ. મ. શ્રી. ચંદ્રસાગરસૂરિજી આ સમિતિના સભ્ય બને છે. તમે એ વાતની જાણ તેઓને કરશો. અમારા તરફથી પણ તેઓને આ સમાચાર પહોંચાડવામાં આવ્યા છે.

સમિતિમાં ખાલી પડેલી જગાએ નવા મુનિ સભ્યની નિમણૂક કરવામાં અમેએ મુખ્યત્વે એ દષ્ટિ રાખી છે કે, જેમનાથી સમિતિના કાર્યને વધુ વેગ મળી શકે એમ લાગતું હોય એવા કાર્યક્ષમ મુનિવરની નિમણૂક કરવી, જેથી સમિતિનું કામ અવિચ્છિન્નપણે ચાલ્યા કરે. ભવિષ્યમાં પણ આ દષ્ટિથી જ કામ લેવું લાભકારક થઈ પડશે એમ લાગવાથી અમેએ આ માણે ક્યું છે. તે જાણશો.

(નકલ)

સહી:—વિજયલલિતસૂરિ

મુ:—જૈનશાળા ટેકરી

મિતિ:—આસો વદિ ૧ શનિ તારીખ:—૪-૧૦-૫૨

સહી:—વિજયલાવણ્યસૂરિ

મુ:—સુરત

મિતિ:—આસો સુદી ૧૧ (૨૦૦૮) તારીખ:—૨૯-૯-૫૨

સહી:—વિદ્યાવિજય

મુ:—શિવપુરી

મિતિ:—આસો વદિ ૧૦ તારીખ:—૧૩-૧૦-૫૨

સહી:—મુનિદર્શનવિજય

મુ:—સુરેન્દ્રનગર

મિતિ:—સં. ૨૦૦૬ કા. શુ. ૧ રવિવાર તારીખ:—૧૬-૧૦-૫૨

સમિતિના સભ્યોએ લખેલો પત્ર

‘જૈન સત્ય પ્રકાશ’ કાર્યાલય, જ્ઞેશિંગભાઈની ઘાટી, ધીકાંઠા

અમદાવાદ તા. ૩-૧૧-૫૨

પૂ. આચાર્ય શ્રીચંદ્રસાગરસૂરીશ્વરજી મ. ની સેવામાં,
સાવરકુંડલા

વિ. આ સાથે શ્રી. જૈ. સ. પ્ર. સ. ના ચાર પૂજ્યોએ કરેલો ઠરાવ આપને મોકલીએ છીએ અને એ મુજબ આપને પાંચ પૂજ્યવરોની સમિતિમાં પૂ. આ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મ. ના ખાલી પડેલા સ્થાને આપની નિમણૂક કરવામાં આવી છે એ જણાવતાં અમને

પૂજ્ય હર્ષ થાય છે. આપની વરણીથી અમારી સમિતિમાં નવું બળ આવશે અને પ્રગતિના પથે ધારેલી સફળતા મેળવશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

(લ. સેવકો)

ઈશ્વરલાલ મૂલચંદના ૧૦૦૮ વાર વંદન
સારાભાઈ જ્ઞેશિંગભાઈના ૧૦૦૮ વાર વંદન

પૂ. આચાર્ય મહારાજશ્રીનો સ્વીકૃતિ-પત્ર

સાવરકુંડલા (સૌરાષ્ટ્ર)

જૈન ઉપાશ્રય કા. વ. ૫ ૨૦૦૯

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિના કાર્યવાહક મહાશયો યોગ્ય, અમદાવાદ

ધર્મલાભ સાથે જણાવવાનું કે—તમારી સમિતિ તરફથી તા. ૩-૧૧-૫૨ નો પત્ર તથા સભ્યોનો પત્ર બંને મળ્યાં. શાસનદેવો મને તમારી સમિતિને અપૂર્વ સહાયક બનવા જેટલું બળ અર્પો એ જ મહેચ્છા. સમિતિ તરફથી યોગ્ય સૂચનો મળતાં રહે તેવી ઈચ્છા. અમારો વિહાર અત્રેથી મા. સુદિ ૧૫ બાદ થશે. ક્યાં કરવો તે નિર્ણય થયે જણાવીશું. જરૂર પડે અત્રે પત્રથી જણાવવું. એ જ.

પૂ. પા. આ. શ્રીની આગાથી ચંદનસાગરના ધર્મલાભ

સમિતિના કાર્યવાહકોને ધર્મલાભ કહેવા અને પત્રમાં જણાવ્યા મુજબ સભ્યોને સમિતિના પત્રથી જણાવશો કે—સ્વ. ગુરુદેવના પગલે અનુસરવા જેટલું બળ તમારી સમિતિ માટે પ્રાપ્ત થાય એ જ એક શુભેચ્છા છે અને રહેશે.

આચાર્ય ચંદ્રસાગરસૂરિના ધર્મલાભ

ACHARYA SRI KAILASSAGARSURI GYANMANDIR
SHREE MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA

Koba, Gandhinagar - 382 007.

Ph. : (079) 23276252, 23276204-05

Fax : (079) 23276249

નવી મદદ

૫૧) પૂ. આ. શ્રીવિજયોદયસૂરીશ્વરજી મ. ના ઉપદેશથી શેઠ હરીસિંહ કેસરીસિંહ જૈન ઉપાશ્રય : અમદાવાદ

૨૫) પૂ. મુ. શ્રીચંદ્રોદયસાગરજી મ. ના ઉપદેશથી શ્રી જૈન સોસાયટી શ્રીસંઘ : અમદાવાદ

૨૫) શેઠ હરિલાલ ગિરધરલાલ રતનશી : ઘાટકોપર

Shri Jaina Satya Prakasha. Regd. No. B. 3801. શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

અંગે સૂચના

યોજના

૧. શ્રી. જૈનધર્મ સત્ય પ્રકાશક સમિતિ દ્વારા 'શ્રી. જૈન સત્ય પ્રકાશ' માસિક ૧૭ વર્ષ થમાં પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

૨. એ સમિતિના આજીવન સંરક્ષક તરીકે રૂ. ૫૦૦] આ૦ દાતા તરીકે રૂ. ૨૦૦] આ૦ સહસ્ય તરીકે રૂ. ૧૦૧] રાખવામાં આવેલા છે. આ રીતે મદદ આપનારને માસિક કાયમને માટે મોકલવામાં આવે છે.

વિનંતિ

૧. પૂજ્ય આચાર્યાદિ મુનિવરો ચતુર્માસનું સ્થળ નક્કી થતાં અને શેષ કાળમાં ન્યાં વિદરતા હોય એ સ્થળનું સરનામું માસિક પ્રગટ થાય એના ૧૫ દિવસ અગાઉ મોકલતા રહે અને તે તે સ્થળે આ માસિકના પ્રચાર માટે ગ્રાહકો બનાવવાનો ઉપદેશ આપતા રહે એવી વિનંતિ છે.

૨. તે તે સ્થળોમાંથી મળી આવતાં પ્રાચીન અવશેષો કે ઐતિહાસિક માહિતીની સૂચના આપવા વિનંતિ છે.

૩. જૈનધર્મ ઉપર આક્ષેપાત્મક લેખો આદિની સામગ્રી અને માહિતી આપતા રહે એવી વિનંતિ છે.

ગ્રાહકોને સૂચના

૧. "શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ" માસિક પ્રત્યેક અંગ્રેજી મહિનાની ૧૫મી તારીખે પ્રગટ થાય છે.

૨. આ માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩] તથા રૂપિયા રાખવામાં આવ્યું છે.

૩. માસિક વી. પી. થી ન મંગાવતાં લવાજમના રૂ. ૩] મનીઓર્ડરદ્વારા મોકલી આપવાથી અનુકૂળતા રહેશે.

૪. આ માસિકનું નવું વર્ષ દિવાળીથી શરૂ થાય છે. પરંતુ ગ્રાહક ગમે તે અંકથી બની શકાય.

૫. ગ્રાહકોને અંક મોકલવાની પૂરી સાવચેતી રાખવા છતાં અંક ન મળે તો સ્થાનિક પોસ્ટ ઓફિસમાં તપાસ કર્યા પછી અમને સૂચના આપવી.

૬. સરનામું બદલાવવાની સૂચના ઓછામાં ઓછા ૧૦ દિવસ અગાઉ આપવી જરૂરી છે.

લેખકોને સૂચના

૧. લેખો કાગળની એક તરફ વાંચી શકાય તેવી રીતે શાહીથી લખી મોકલવા.

૨. લેખો ટૂંકા, મુદ્દાસર અને વ્યક્તિગત ટીકાત્મક ન હોવા જોઈ એ.

૩. લેખો પ્રગટ કરવા ન કરવા અને તેમાં પત્રની નીતિને અનુસરીને સુધારોવધારો કરવાનો હક તંત્રી આધીન છે.

મુદ્રક : ગોવિંદલાલ જગશીભાઈ શાહ, શ્રી શારદા મુદ્રણાલય, પાનકોર નાકા, અમદાવાદ.

પ્રકાશક : ચીમનલાલ ગોકળદાસ શાહ

શ્રી. જૈનધર્મ સત્ય પ્રકાશક સમિતિ કાર્યાલય, જ્ઞેશ્વિંબભાઈની વાડી, વીકાંટા રોડ-અમદાવાદ